ARH Diss. B-27153

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
NSV Liidu Ajaloo kateeder

SOTSIALISTLIK ÜLESEHITUSTÖÖ VIRUMAAL 1940.-1941. AASTAL

Diplomitöö

Töö teostaja LEPPIK, JAAN
ajaloo-keeleteaduskonna ajaloo-osakonna VI kursuse mittestatsionaarne üliõpilane

Töö juhendaja ajalooteaduste kandidaat J. RAID

NSV Liidu ajal. kat.
Inv. nr. 2002

Tartu 1967

SISSEJUHATUS

Virumaa oli kodanliku Eesti üheks suuremaks maakonnaks. Geograafiliselt paiknes ta Kirde-Eestis omades ühist piiri läänes Harju- ja Järva- ning lõunas Tartu maakonnaga. Suur osa Viru maakonna piirist langes ühte riigipiiriga, sest idas Peipsist kuni Soome laheni oli piir Nõukogude Liiduga ja põhjas piirnes Virumaa Soome lahega.

Virumaa pindala oli 7387,o1 km^2 (15,5% kogu Eesti pindalast). Pindala ilma järvedeta oli 7o75,5 km^2. Maakonna koosseisus oli Mohni saar, 7 väiksemat saart ja 35 saarekest, mis kõik olid asustamata.[1]

1934.a. rahvaloenduse andmeil oli Virumaal 146 318 elanikku. Neist maaelanikkonda oli 1o7 238 ehk ligikaudu 73,2%.[2]

Virumaa elanikkonna koosseisus 1934.a. rahvaloenduse andmetel oli 83,2% eestlasi, 14% venelasi, ülejäänud kuulusid muude rahvuste hulka.[3]

Virumaa keskmine kõrgus üle merepinna oli 4o meetrit.[4] Suhteline madalus ja paas aluspinnana olid paljude soode

---

[1] H. L a u s m a , Viru maakonna põllumajandus kodanliku Eesti perioodil, Rakvere, 1964,(diplomitöö), lk.9.

[2] Samas, lk. 9.

[3] Samas, lk.1o.

[4] Samas, lk.1o.

tekkimise põhjuseks. Soostumise ja teiste tegurite tõttu esines palju põllumajanduslikult mittekasutatavat maad, mis seadis Virumaa teiste maakondadega võrreldes ebasoodsamasse olukorda. Põllumajanduslikult mittekasutatavat maaala oli Alutaguses kuni 3o%.[1] Ainult Pärnumaal esines rohkem kõlbmatut maad, Järva- ja Viljandimaal umbes sama palju kui Virumaal.

Pinnavormide järgi Viru maakond jagunes kolme ossa: Rakvere-Pandivere vallseljakute ja suurkühmude ala, Kesk- ja Põhja-Virumaa lavatasandik ja Alutaguse väikeseljakute ja tasandikeala. Tunduv osa maakonna pindalast oli kaetud metsadega, mis tihti vaheldusid rabastunud pinnasega,kusjuures enamuses olid need kõrgrabad. Valitsevaks metsaliigiks oli okaspuumets, kui pinnase suhtes vähenõudlikum. Metsaga kaetud oli ligikaudu 29% Virumaa territooriumist.[2]

Maavaradest leidus Virumaal põlevkivi, sinisavi, lubjakivi, järvelupja, turvast, ehitusmaterjalidest veel kruusa ja liiva.

Vastavalt sellele Virumaa töölisklass tegeles põlevkivi kaevandamise ja ümbertöötlemisega. Enamus eesti tsemendist toodeti Kunda tsemendivabrikus. Vajalikku ehitusmaterjali toodeti veel Aseri ja Vaivara telliskivitehastes, Rakke lubjavabrikus jm. Eesti ekspordis oli Virumaal kaalukas sõna kaasa rääkida põlevkivi ja põlevkivisaaduste

---

[1] H. L a u s m a diplomitöö, Viru maakonna põllumajandus kodanliku Eesti perioodil, lk. 10

[2] Samas, lk.13

andmisega.

Virumaa põllumajanduses oli tähtsal kohal loomakasvatus, mis talumajapidamistele andis 67% sissetulekust.[1]

Administratiivselt jagunes Virumaa 33-ks vallaks. Maakonnas asusid Jõhvi, Kunda ja Rakvere linn (Narva ei kuulu töös käsitlemisele). Maakonna keskus Rakvere oli tüüpiline väikekodanlik ja väike provintsilinn, kus elanike arv köikus 8ooo-1o ooo piires.[2]

Virumaa asukoht avaldas möju ka tema poliitilisele elule. Kodanlik valitsus püüdis Virumaal eriti õhutada vihavaenu ja hoogustada laimukampaaniat Nöukogude Liidu vastu. Samal ajal levisid Virumaal ulatuslikult teated Nöukogude Liidu majanduse arengust, kollektiivsest põllumajandusest ja rahvaheaolu tõusust. Kunda töölised näiteks olid väga huvitatud Nöukogudemaa elust. Kuna sel teemal avalikult koosolekuid korraldada ei saanud, siis koguneti lõunavaheaegadel sepikotta, kus "ühistel lõunatel" lükati ümber reaktsiooni laim NSV Liidu vastu ja selgitati EK(b)P võitlusjoont.

Võitlusse kodanluse vastu oli valmis astuma kogu Virumaa töölisklass. 21.juunil 194o.a. rahvas saigi võimu enda kätte. Lühikese rahvavõimu perioodi on A.Vask[3] jaganud kolme etappi.

1) Ajajärk 21.juunist 21.juulini 194o.a. Sel ajavahe-

---

1 O. L a n d b e r g , Rakvere radadel, Tallinn,1966,lk.61.

2 Samas, lk.61.

3 A.A. В а с ь к , Революционные преобразования в Советской Эстонии в 1940-1941 гг.,Москва, 1962.

mikul toimus riigiaparaadi demokratiseerumise protsess teataval määral kodanliku konstitutsiooni raamides. See oli ettevalmistav periood kodanliku riigiaparaadi murdmiseks. Politseist, armeest, kohtust ja kohalikest organitest kõrvaldati reaktsioonilised rahvavastased elemendid.

Uuele Riigivolikogule esitas Kunda-Ubja töötav rahvas oma nõudmised, et Eesti kuulutataks Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks ja liidetaks Nõukogude Liiduga, natsionaliseeritaks tööstus ja pangad, kindlustataks maa kasutamine ainult töötavale talurahvale.[1] Samal perioodil tekivad juba proletaarse riigiaparaadi esimesed elemendid, luuakse Rahva Omakaitse, Väikelinna Tööliste Ühingu Rakvere osakond jt.

2)Teine periood 21.juulist kuni 25.augustini - see on nõukogude võimu taaskehtestamise periood. Seoses Nõukogude Liitu astumisega töötati välja ja kehtestati Eesti NSV Konstitutsioon. Loodi uusi organeid - natsionaliseerimise komiteed ja maakomiteed, reorganiseeriti kohalikud võimuorganid.

3) Kolmas periood 25.augustist 1940.a. kuni aprill 1941.a. - lõpetati nõukogude riigiaparaadi loomine. Loodi kohalike nõukogude täitevkomiteed. Moodustati nõukogude kohus ja prokuratuur. Loodi töölis-talupoegade miilits.

Virumaal oli küllaltki otsustav sõna kaasa rääkida edaspidises sotsialistlikus ülesehitustöös, sest siin

---

[1] 1940.a. sotsialistlik revolutsioon Eestis, dokumente ja materjale, Tallinn,1960, dokument nr.156, lk.196 (edaspidi: 1940.a. ,..)

asus suur osa Eesti rasketööstusest ja just siin tekkisid esimesed kolhoosid Eestis.

Käesoleva töö autor seab eesmärgiks iseloomustada Virumaa töötava rahva loovat ülesehitustööd ühe aasta jooksul peale rahvavõimu kehtestamist 21.juunist 1940.a. kuni 22.juunini 1941.a., mil fašistliku Saksamaa reeturlik kallaletung katkestas rahuliku elu.

Töö jaguneb neljaks peatükiks.

Esimene peatükk annab lühiülevaate massiorganisatsioonide ja laialdase demokraatia kujunemisest Virumaal.

Teine peatükk iseloomustab Virumaa tööstuse arengut (välja arvatud Narva).

Kolmandas peatükis on autor seadnud eesmärgiks näidata Virumaa põllumajanduse edusamme, põllumajanduse varustamist elektriga, võitlust põllumajanduse mehhaniseerimise eest. Samuti püüab autor valgustada sotsialistliku sektori esimesi samme Virumaal, esimeste kolhooside loomist 1940.a. sügisel ja 1941.a. kevadel.

Neljandas peatükis annab diplomand ülevaate sellest, mida nõukogude võim lühikese ajaga jõudis Virumaa töötavale rahvale anda hariduse, heaolu ja kultuurilise teenendamise alal.

Töö põhineb Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riikliku Keskarhiivi (ORKA) materjalidele. Kuna aga seoses sõjaga palju dokumente hävis, on arhiivimaterjalid lünklikud. Näiteks puuduvad peaaegu täielikult andmed kolhooside moodustamise ja tegevuse kohta, puudulikud on andmed vallavalitsuste kaadri kohta, väga vähe

on materjali tööeesrindlaste kohta.

Üldised poliitilised lähtekohad andis S.Kutsar-Zabrodskaja monograafia "Eestimaa Kommunistlik partei 1940.a. sotsialistlikus revolutsioonis".

Ülevabariiklike määruste ja seadlustega tutvus autor vastavaid "Riigi Teataja" ja"Eesti NSV Teataja" numbreid lugedes.

Möningaid huvitavaid fakte leidus E.Liiviku diplomitöös "Nõukogude võimu taaskehtestamine Virumaal 1940.a." ja H.Lausma diplomitöös "Viru maakonna põllumajandus kodanliku Eesti perioodil", samuti spetsiaalses kirjanduses.

Väga palju materjali on tolleaegsetes Virumaa ajalehtedes "Virumaa Teataja", "Punane Virumaa", "Narva Tööline" ja keskajalehtedes "Rahva Hääl" ning "Kommunist". Ajalehe materjalisse tuli suhtuda kriitiliselt, sest esines vasturäägivust teistele allikatele. Kuna diplomand võttis arhiivimaterjali (ORKA) kondikavaks, siis ajalehe materjali sai kasutada illustreerimiseks ja selgitavate näidete toomiseks.

Autor on kasutanud Johannes Seilentali, Otto Milderi, Arno Orasmäe, Boris Berzini, Bernhard Tinnuri, Alfred Valdsaku ja Rein Sekendi suulisi mälestusi.

I peatükk

UUE VÕIMUAPARAADI LOOMINE JA RAHVAHULKADE ORGANISEERIMINE KUI RAHVAMAJANDUSE SOTSIALISTLIKU ÜMBERKORRALDAMISE EELTINGIMUS.

Virumaa töörahvas oli juunipäevadel võtnud oma elu korraldamise enda kätesse.

Kodanluse poliitilise võimu kukutamisega sai Kommunistlik Partei võimaluse asuda legaalselt juhtima töörahvahulkade võitlust revolutsiooni lõpuleviimise eest. Selleks oli eeskätt vaja ümber korraldada Kommunistliku Partei enda read.

Esimeseks parteiorganisaatoriks Virumaal oli Villem Soo, kelle juhtimisel kohalikes parteiorganisatsioonides algas liikmete ümberregistreerimine.

27.juulil sai Virumaa Parteikomitee esimeseks sekretäriks A.Stamm. Töö paremaks läbiviimiseks loodi augusti algul Virumaal kolm parteikomiteed: Narva, Rakvere ja Kunda. EKP Kunda Komitee tööpiirkond haaras Kunda linna ja Palmse, Vihula, Haljala, Mahu, Kunda valla. Komitee sekretäriks selles piirkonnas oli B.Tinnuri. EKP Rakvere Komitee piirkonda kuulusid ülejäänud Lääne-Virumaa vallad ja Rakvere linn, komitee sekretäriks oli A.Stamm.[1]

---

[1] "Punane Täht" nr.78, 1.juuli 1965.

Augustis algas ka uute partei liikmete vastuvõtmine. Kommuniste, kes kodanliku korra ajal olid pikemat aega tegutsenud, kuid konspiratsiooni huvides ei olnud liikmepiletit saanud, võeti vastu ilma kandidaadi staažita. Seetõttu oli Virumaal parteiliikmete arv EK(b)P IV kongressiks 5. veebr. 1941.a. kasvanud juba ligi 2oo-ni.[1]

Partei juhtimisel suleti rahvavastased organisatsioonid, nagu "Isamaaliit", "Kaitseliit", "Eesti Rahvuslaste Klubid", mille osakond asus Rakveres,[2] likvideeriti noorte fašiseerimise organisatsioonid - "Noorkotkad" ja "Kodutütred" - , suleti reaktsiooniline press.

Fašistlike organisatsioonide likvideerimisel kodanlus otsest vastupanu kuskil ei osutanud, olgugi, et Virumaa keskus Rakvere oli tol perioodil oma olemuselt väikekodanlik linn. Küll aga plaanitseti relvastatud vastuhakku sobival juhul Kundas, kus töölisaktivistid leidsid nn. Barabani kuuris (nimetus kuju järgi) salajase relvalao hulga püsside ja laskemoonaga. Seega kavatsetav vastuhakk lämmatati juba eos.

Likvideeriti ka kodanliku korra alustugi - politsei ja koguti kokku relvad. Kunda töölised käisid selle operatsiooni teostamisel abiks Rakveres, kuna enamus moodustatud Rahva Omakaitse liikmetest Virumaal olid just Kunda töölised, kui kõige organiseeritumad ja teadlikumad.

---

1 Rakvere Rajoonidevaheline Koduloomuuseum (edaspidi RM), käsikirjaline materjal, nr.2o99.
2 "Rahva Hääl" nr.1o, 9.juuli 194o.

Võrreldes kogu Virumaaga oli enne juunipööret Kundas kõige suurem ja tegutsemisvõimelisem parteirakuke, kuhu kuulusid A.Valdsaki mälestuste järgi P.Sepp, J.Uusmann, V.Kangur, J.Serm, R.Pika, A.Rüütel, R.Jurtom, J.Plank, E.Jögisoo jt.[1] Seda, et Kunda põrandaalune organisatsioon etendas pidevalt tähtsat osa Rakvere ja ölitööstus piirkonna parteiorganisatsioonide seas, märkis juba 1941.a. A.Stamm.[2]

Moodustatud Rahva Omakaitse oli miilitsa funktsioone täitev organisatsioon, töörahva vara ja julgeoleku kaitsja. 194o.a. septembris nimetati Rahva Omakaitse ümber rahvamiilitsaks.

Et panna piir kodanluse saboteerimisaktidele, andis valitsus 25.juulil 194o.a. välja seaduse, mis nägi ette karmid karistused ettevõtete sihiliku likvideerimise, vara rikkumise, tootmisvahendite ja valmistoodangu hävitamise, toiduainete suurel hulgal kokkuostmise jne. eest.[3] Kodanlus oli sellest seadusest niivõrd hirmunud, et Kunda tsemenditehase direktor otsis isegi töölistelt abi vabriku kaitseks. Muidugi sai ta vastuseks, et töölised oma vara ei riku, parem on läbi rääkida oma endiste käsilaste-kaitseliitlastega. Edaspidi Kundas kahjustusi mingisuguseid ei esinenud.[4]

---

1 A. Valdsaki suulised mälestused.

2 "Punane Virumaa" nr.11, 3o.jaan.1941.

3 S. K u t s a r - Z a b r o d s k a j a , Eestimaa Kommunistlik Partei 194o.a. sotsialistlikus revolutsioonis, Tallinn, 196o, lk.135.

4 A.Valdsaki suulised mälestused.

Erilist tähelepanu pööras partei töötava rahva kõigi progressiivsete jõudude koondamisele, neile abi andmisele ja massiorganisatsioonide moodustamisele. Suurt tähelepanu pöörati ametiühingutele Väikelinna Tööliste Üldühingule, Üleriiklikule Maatöörahva Ühingule ja noorsooorganisatsioonidele.

Massiliseks muutus koondumine ametiühingutesse. Kundas oli enne juunipööret umbes 4oo ametiühingu liiget, augusti teisel poolel tõusis nende arv juba üle 9oo.[1]

Ametiühingualases töös jagati Virumaa kaheks piirkonnaks Purtse jõe järgi, vastavalt Ida-Virumaa, mille keskuseks oli Narva ja Lääne-Virumaa keskusega Rakveres.[2]

3o.juunil moodustati Rakveres tööliskeskuse ajutine juhatus, kuhu kuulusid Villem Soo, Robert Reinstein ja Ernst Köhler.[3] Nende teotahteliste inimeste esimeseks tööpaigaks olid Rakvere Rahvamaja ja Haridusseltsi ruumid (praegu Kreutzwaldi t.2), mille uksele peagi kinnitati silt "Virumaa Tööliskeskus".[4] Osati enda ümber koondada tublisid töökaaslasi - August Naaber (algul Viru- ja Järvamaa Rahva Omakaitse Ülem, hiljem Virumaa miilitsaülema abi); Magda Tunnel-Korb (EK(b)P Maakonnakomitee propaganda ja agitatsiooniosakonna juhataja); Rudolf Jurtom (EKP Virumaa Komitee teine sekretär).[5] jt.

---

1 "Punane Täht" nr.78, 1.juuli 1965.
2 "Rahva Hääl" nr.1o, 2.juuli 194o.
3 "Virumaa Teataja" nr.74, 1.juuli 194o.
4 2o.juulil 1966 avati siin memoriaaltahvel.
5 "Punane Täht" nr.86, 21.juuli 1966.

Ajutise tööliskeskuse loomise päev oli Väikelinna Tööliste Üldühingu Rakvere osakonna, Rakvere Tööliste Üldühingu (RTÜ) loomise päevaks. RTÜ-s moodustasid erinevate kutsealade töölised - naha-, tekstiili-, trükitöölised jt. - oma sektsioonid. Juuli lõpuks oli RTÜ liikmete arv umbes 1500, augustis 2300.[1] RTÜ-sse koondus ka progressiivselt meelestatud intelligents, moodustati advokaatide sektsioon. Naised ei tahtnud jääda pealtvaatajaiks. RTÜ juhatuse juures moodustus kolmeliikmeline naiste komitee, kes tegeles linna töötava naispere organiseerimisega, et muuta naised täieõiguslikeks ühiskonna liikmeiks. 1941.a. algul, kui ametiühingud olid välja kujunenud, RTÜ kui oma ülesande täitnud organisatsioon likvideeriti,[2] viimane koosolek oli 1.veebruaril 1941.

Talurahvas tõmmati sotsialistliku revolutsiooni aktiivsele teostamisele kaasa Üleriikliku Maatöörahva Ühingu (ÜMÜ) osakondade kaudu, mille tegevus 1934.a. fašistliku valitsuse poolt katkestati, kuid nüüd alustasid uuesti oma ulatuslikku tegevust.

ÜMÜ esimesed osakonnad loodi uuesti 30.juunil 1940.a. organiseerimiskoosolekutel Väike-Maarjas, Kadrinal ja Viru-Jaagupis. Moodustati veel ühingu osakonnad Arkna riigimõisas, Kiltsis, Kadilas, Eismal, Vohnjas, Kütis, Sallas jm. Maatöörahva huvi ühingute vastu näitab osavõtt koosolekutest:

---

[1] "Punane Täht" nr.78, 1.juuli 1965.

[2] Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklik Keskarhiiv (ORKA), f.-R-1094, nim.1, s.-ü.1, l.48-49.

Kadrinal 4oo, V.-Jaagupis 25o inimest, samuti liikmeks astumine. Näiteks Kadilas 7o-st koosolekust osavõtjast registreeris end liikmeks 6o.[1] Esireas sammusid liikmeks astumisel sulased ja kehvikud.

ÜMÜ-sse koondus mitte ainult küla proletariaat, vaid esimesel perioodil ÜMÜ tekkis kui lai küla revolutsioonilis-te jõudude organisatsioon. ÜMÜ osakondadesse koondusid peale põllutööliste ka keskmikud, kes pooldasid revolutsiooni ja võtsid sellest osa. ÜMÜ ühendas oma ridades metsatöölisi, kalureid, küla intelligentsi eesrindlikke esindajaid.

ÜMÜ organisatsioonid osutusid heaks relvaks Kommunistliku Partei käes töötava talurahva masside kaasatõmbamisel revolutsiooni üritustele, mis olid suunatud saavutatud edusammude kindlustamisele ja revolutsiooni edasiarendamisele. ÜMÜ organisatsioonid lahendasid paljusid külaelu aktuaalseid küsimusi ja kaitsesid kõrvalekaldumatult kogu töötava talurahva huve. ÜMÜ täitis sama osa, mis ametiühing linnas, ülesandeks oli kaadri kasvatamine ja organiseerimine. ÜMÜ organisatsioonid võitlesid kulakluse jt. rahvavaenlaste majandusliku sabotaaži vastu. Tugevdasid töölisklassi ja talurahva liitu ja olid proletariaadi tugipunktideks külas. Selle aktivistide hulgast organiseeriti ka Rahva Omakaitse salgad maal. ÜMÜ osakondade juhatustesse valiti peamiselt kehvikuid, kuid ka keskmikke ja progressiivset intelligentsi. Paljudes valdades olid ÜMÜ osakonnad ainukeseks organisatsiooniks, kes tegid poliitilist ja kultuur-massilist

[1] "Punane Täht" nr.78, 1.juuli 194o.

tööd maaelanikkonna hulgas. ÜMÜ liikmeid edutati tööle vallavalitsustesse ja hiljem vallatäitevkomiteedesse.

1940.a. septembris oli Virumaal 112 ÜMÜ osakonda 8600 üksikliikmega.[1] Sama kuu lõpul toimus ÜMÜ ridade puhastamine ja klassivaenlaste eemaldamine, nii et oktoobri algul, kui toimus ÜMÜ Virumaa kongress, oli seal esindatud 80 osakonda.[2] Novembris aga ÜMÜ nimi muudeti ENSV Maatööliste Ametiühinguks, osakonnad muutusid ENSV Maatööliste Ametiühingu kohalikeks komiteedeks.[3]

Septembris toimus Virumaa ettevõtetes ametiühingu komiteede valimine.[4]

Noorte organiseerimiseks alustati Kommunistliku Noorsooühingu rakukeste loomist. Partei püstitas ülesande Virumaa igasse 33 valda luua komsomoli algorg vähemalt kümne inimesega. Juulis moodustati Rakveres esimestest kommunistlikest noortest initsiatiivgrupp, koosseisus V.Ranne, J. Moorberg ja Männik, kelle ülesandeks oli teha noorte hulgas selgitustööd kommunistliku noorsooühingu kohta. Juba juuli lõpul asus Rakveres tööle komsomoli komitee. Valdades suunas tööd ELKNÜ Virumaa komitee. Need komiteed liideti augustis ELKNÜ Rakvere komiteeks. Komiteesse kuulusid B.Berzin (esimene sekretär), V.Ranne, A,Rakelt, J.Moorberg, A.Kuldmaa, T.Heinaru.[5]

---

1 "Rahva Hääl" nr.91, 21.sept. 1940.
2 "Rahva Hääl" nr.103, 5.okt.1940.
3 "Punane Virumaa" nr.11, 4.nov. 1940.
4 "Narva Tööline" nr.17, 13.sept.1940.
5 "Punane Virumaa" nr.5, 21.okt.1940.

24.juulil moodustati Kundas kuueteistkümnest noorest komsomoli algorg eesotsas sekretär Edgar Olev'iga. Septembri algul oli samas organisatsioonis juba 6o ELKNÜ liiget.[1]

Septembriks olid komsomoliorganisatsioonid moodustatud veel Väike-Maarjas, Kadrinal, Kadilas, Peressaares, Tudus jm. Suurematelks algorgideks olid peale Kunda veel Kohtla-Järve ja Kiviõli algorgid, sest kodanlikud organisatsioonid olid neis piirkondades vähem mõju saanud arvulisele töölisnoorsoole avaldada ja noored tulid kergesti kaasa partei poliitikaga. Näiteks saadeti Kiviõlis augusti algul 5o ankeetlehte korraga ELKNÜ-sse astujaile.[2]

194o.a. detsembris oli Virumaa ELKNÜ Komitee tööpiirkonnas (Narva ja Narva-Jõesuu siia ei kuulunud) 43 algorgi 5oo liikmega. Maakonnas oli 318 komnoort 33-s algorgis. Ülejäänud kuulusid Rakvere linna komsomoli peresse. ELKNÜ kandidaate oli 2o9.[3]

EKP IV kongressi ajal oli Virumaal ligi 8oo komnoort, peale selle kandidaadid, keda ei jõutud vormistada.[4]

Komnoored viisid partei poliitikat ellu seal, kus puudusid parteiorganisatsioonid. Komnoorte ideoloogiline töö oli otseselt seotud praktikaga - maareformi läbiviimine, hobu-masinariistade laenutuspunktide (edaspidi: HMLP) rajamine. Komnoorte ülesannete hulka kuulus ettevalmistus uueks õppeaastaks koolides, kõigis koolides pioneeriorganisatsi-

---

1 "Punane Täht" nr.78, 1.juuli 1965.
2 "Narva Tööline" nr.14, 14.aug.194o.
3 "Punane Virumaa" nr.31, 22.dets. 194o.
4 RM, käsikirjaline materjal, nr.2o99.

oonide loomine, eduka viljakoristuse ja külvi organiseerimine, valimiskampaania jne.

Ümberregistreerumine ÜLKNÜ-sse viidi Virumaal läbi 1o.detsembriks ennetähtaegselt.[1]

Komnoortega täiendati ka pioneerijuhtide kaadrit. Pioneeriorganisatsiooni kuulus 5.veebruaril 1941.a. (EKP IV kongress) 212o pioneeri.[2]

Suuremaks poliitiliseks aktsiooniks Virumaal oli uue Riigivolikogu valimiste organiseerimine. Valimised toimusid vanade hääletamisseaduste alusel, valida võis iga kohtu poolt kriminaalselt karistamata 22-aastane kodanik.

6.juulil algas valimiskampaania, mis lõppes 13.juulil ülelinnalise miitinguga Rakveres. Eesti Töötava Rahva Liidu (ETRL) programmiga olid Lääne-Virumaal ühinenud 12 ühingut ja seltsi, lisaks 11 rahvakoosolekut valdades.[3] Riigivolikogu kandidaatideks esitati töölisklassi ja progressiivselt meelestatud intelligentsi esindajaid: Rudolf Jurtom, Bernhard Tinnuri, Otto Milder, Hindrek Sirelpuu, Viktor Hion, Adolf Paun, Alide Pesur, August Pölts, Juliana Telman ja Voldemar Jaanus. Virumaa Valimisringkondade Komitee poolt tühistati 8 kandidaadi esitamiskirjad, sest juurdelisatud platvormid olid üldsõnalised, jäid eespool nimetatud 1o kandidaati.

Valima Virumaal pidi 96971 hääleõiguslikku kodanikku,

---

1 "Punane Virumaa" nr.31, 21.dets.194o.

2 RM , käsikirjaline materjal, nr.2o99.

2 "Punane Täht", nr.79, 3.juuli 1965.

hääletamisest võttis osa 83 142, hääletamisprotsent 85,71.[1]

Maakonnas puhkesid meeleavaldused töötava rahva suure võidu tähistamiseks, tööliste ja talupoegade liidu tugevnemise ja kujunemise tähistamiseks, sest talurahvas ei tulnud algul revolutsiooniga kaasa, kuid nüüd olid ÜMÜ osakonnad suutnud talupoegi veenda ja selgitada Rahvavalitsuse eesmärke.

Linna-, valla- ja maakonnavolikogudes asendati algul tagurlikud tegelased ja edutati juhtivatele kohtadele töörahva huvide kaitsjaid. Nii asus 8.juulist Viru Maavalitsust juhtima maavanemana Jaan Jaaska, abimaavanemaks nimetati Johannes Seilental.

Pärast uue konstitutsiooni vastuvõtmist linna-, valla- ja maakonnavolikogude tegevus lõpetati, ajutiselt pandi nende ülesanded linna-, valla- ja maavalitsustele. Kõigis valdades kontrolliti kaader üle ja siseministri käskkirjaga määrati uued vallajuhid, kes omasid rahva täieliku usalduse. Maidla, Vaivara ja Vasknarva valdades jäid vanad vallavanemad, teistes määrati uued:[2]

Aaspere vald - Aleksander Lillepea (vallavanem), Richard Hakk, Richard Rutopõld (abid).
Avanduse vald - Paul Koha, Rein Siir, Viljam Ojas.
Alutaguse vald - Andres Välk, Johannes Brutis, Villem Vaade.
Assamalla vald - Viktor Roosla, Johannes Vilu, Ants Väin.
Erra vald - Oskar Vou, Rudi Kullasepp, Arnold Valter,August

[1] ENSV ORKA, f. R-1126, nim.1, s.-ü.1, lk.64.
[2] "Virumaa Teataja" nr.89, 5.aug.1940.

Voolpere.

Haljala vald - Raias Tamm, Elmar Andresen, Evald Koitvee.

Iisaku vald - Eduard Jukse, Taavet Karp, Ivan Beljajev, Osvald Rääsk.

Illuka vald - Osvald Kruusa, Meinhard Vilumets, Aleksander Kuningas.

Jõhvi vald - Rudolf Sass, Voldemar Kase, Nikolai Kresman, August Mäesalu.

Kohtla vald - Johannes Luunja, Elmar Iisma, Voldemar Simson, Juhan Laansalu.

Kunda vald - Aleksander Rodi, Elmar Jögisoo, Joosep Parijõgi.

Küti vald - Mart Kormit, Johannes Tammisar, Ernst Männik.

Lüganuse vald - Karl Kallas, Aleksander Korm, Aaron Mägi.

Mahu vald - Paul Rikka, August Lunde, Heinrich Tölpus.

Maidla vald - August Vinni, Otto Soolepp, Heinrich Põld.

Mäetaguse vald - Eduard Tinno, Gustav Kiiver, Johannes Veski.

Paasvere vald - Juhan Leemet, Karl Kuusik, Ants Laane.

Palmse vald - Adolf Vilms, Alfred Laanes, Johannes Haava.

Reela vald - Karl Ülejõe, Julius Truupõld, Ervin Soone.

Rägavere vald - Eduard Sibrik, Julius Sepp, Paul Kallikorm.

Salla vald - Paul Raude, Osvald Puusepp, Johannes Salemets.

Sõmeru vald - Karl Lugenberg, Harald Mänd, Ernst Jänes.

Tudulinna vald - Arnold Halleng, Meinhard Aasa, Rudolf Ülejõe.

Undla vald - Johannes Aamann, Aleksander Elhi, Hugo Lubi.

Vaivara vald - Voldemar Annus, August Ots, Ervin Mertson, Adolf Annus.

Vao vald - Bernhard Rosenbaum, A.September, Johannes Pajur, Eduard Sei.

Vihula vald - Aleksander Uukivi, Otto Eramaa, Aleksander Aavik.

Vohnja vald - Gustav Valsiner, Rudolf Rammo, Johannes Kiver.

12. jaanuaril 1941.a. toimusid NSV Liidu Ülemnõukogu valimised. Need olid tähtsad selle poolest, et esmakordselt sai Virumaa elanikkond valida vabalt, poliitilise surveta ja ekspluateerimisest vabana. Esmakordselt valisid 18-aastased kodanikud ja esmakordselt võeti osa üleliidulistest valimistest. NSV Liidu Ülemnõukogusse esitati saadikukandidaatideks Virumaal EK(b)P KK I sekretär Karl Säre, lööktööline Meeta Luhaköiv, tööline Herman Arbon ja enne Virumaal kooliõpetajana töötanud Hariduse Rahvakomissar Nigul Andresen.

Hääletamisprotsent oli Rakvere valimisringkonnas 96,12 ja Kiviõli ringkonnas 94,11,[1] mis näitab töölisklassi ja talurahva liidu tugevnemist.

17.jaanuari seadlusega 1941.a. kinnitas ENSV ajutise Ülemnõukogu Presiidium Viru Maakonna Täitevkomitee koosseisu. Täitevkomitee esimeheks sai Alfred Valdsak, asetäitjaks Jaan Jaaska, sekretäriks Peeter Grüner. Maaosakonna juhatajana töötas edasi Villem Soo. Virumaa TK Haridusosakonna juhatajaks määrati Johannes-Rudolf Seilental ja Virumaa TK Teedeosakonna juhatajaks Evald Koonik. Virumaa Täitevkomiteesse kuulus liikmena Virumaa EK(b)P Komitee I sekretär A.Stamm.[2]

---

[1] "Punane Virumaa" nr.7, 18.jaan.1941.

[2] "Punane Virumaa" nr.8, 21.jaan.1941.

Virumaa Täitevkomitee kinnitas maakonna linnade ja valdade täitevkomiteed järgmiselt:[1] (esimees, esimehe asetäitja ja sekretär):

Rakvere linn - Karl Tahti, Markian Amelin, Harald Atso.

Jõhvi linn - Ants Lae, Hermann Kohtring, Olev Kirkmann.

Kunda linn - Rudolf Parv, Johannes Serm, Johannes Tunnel.

Aaspere vald - Eduard Maas, Aleksander Lillepea, Viktor Pöiklik.

Alutaguse vald - Andres Välk, Lembit Saar, Alma Jaakson.

Assamalla vald - Ants Väin, Arvi Kaseranna, Elsa Taits.

Avanduse vald - Hugo Vettig, Paul Koha, Hilda Juhani.

Erra vald - August Voolpere, Nikolai Golubev, Leida Soosaar.

Haljala vald - Johannes Nõlvak, August Tinnuri, Elmar Jeedas.

Iisaku vald - Aleksander Kallaste, Aleksander Gorstov, Daniel Keskküla.

Illuka vald - Osvald Kruusa, Meinhard Vilumets, Julius Pajuri.

Jõhvi vald - Bruno Reelo, August Mäesalu, Tiido Linnamaa.

Kohtla vald - Albert Koppel, Elmar Iisma, Arnold Laager.

Kunda vald - Aleksander Kangur, Voldemar Klaamann, Linda Hiiesalu.

Küti vald - Ernst Männik, Marie Kulmet, Mihkel Illipe.

Lüganuse vald - Karl-Johannes Kallas, Aleksander Korm, August Soosaar.

Maidla vald - Jüri Tamla, Voldemar Luigas, Ilmar Rahkla.

Mahu vald - Theodor Tihane, Leopold Nurken, Martin Pihlakas.

---

[1] "Punane Virumaa" nr.13, 4.veebr. 1941.

Mäetaguse vald - Eduard Tinno, Johannes Viiski, Juhan Kiir.

Narva vald - Ivan Reski, Ivan Botšarov, Eugen Jarik.

Paasvere vald - Richard Bachhaus, Karl Kuusik, Juhan Reidaru.

Palmse vald - Gustav Lieholm, Jüri Kaljas, Erich Leemets.

Piiri vald - Ivan Gagarin, Ivan Sorokin, Hilda Randla.

Raja vald - Nikolai Tumolevitš, Voldemar Rasputin, Ivan Potkin.

Rakvere vald - Alfred Laanes, Karl Mäe, Johannes Aav.

Reeola vald - Karl Aasla, Voldemar Vapper, August Purika.

Rägavere vald - Eduard Sitrik, Paul Kollom, Henno Tuuling.

Salla vald - Johannes Martinson, Osvald Puusepp, Johannes Vasar.

Sömeru vald - Karl Lugenberg, Arno Vendla, Arno Kaljurand.

Vasknarva vald - Mihail Raibuškin, Vassili Ljaptšihhin, Sergei Sokolov.

Tudulinna vald - Herbert Vanasilla, Elmar Kool, Arnold Hallik.

Vaivara vald - Voldemar Kibin, Evald Martson, Viia Uustalu.

Vao vald - Eduard Sei, Adolf Rebase, Bernhard Rosenbaum.

Vihula vald - Aleksander Uukivi, Aivo Kalvet, Otto Erama.

Vohnja vald - Aadu Jöeveer, August Laansoo, Alfred Ojandu.

Undla vald - Johannes Aamann, Villem Sentipolie, Elsa Jurtom.

Need inimesed olid talupoegade, tööliste ja intelligentsi esindajad kohapealt. Vanadest vallavalitsustest jäid ka osa vallavanemaid täitevkomiteedesse tööle. Kohalike nõukogude valimisi ei jõutud läbi viia.

Kodanlik armee likvideeriti. Armees hakati valima sõdurite komiteesid. Esimene komitee valiti 9.juulil 1940.a. Tapal.[1] Eesti väeosad Virumaal muutusid Nõukogude Armee koostisosadeks.

Kodanliku kohtusüsteemi asemele loodi rahvakohus. Rakvere ringkonnakohtu piirkonda kuulusid Rakvere 1-3, Väike-Maarja, Lüganuse, Jõhvi, Iisaku, Narva 1-3, Paide, Türi, Järva-Jaani ja Tapa rahvakohtu jaoskonnad.[2] Viru maavalitsus määras kohtadele rahvakohtunikuks: Rakvere teise jaoskonna rahvakohtunikuks Alfred Pallo, Rakvere 3.jaoskonna rahvakohtunikuks Oskar Verev, Väike-Maarja jaoskonda August Kirss, Lüganuse jaoskonda Paul Poom, Iisakule Voldemar Matson ja Jõhvi jaoskonna rahvakohtunikuks Johannes Paenurm.[3]

Rahvakohtunike kaasistujate nimekirjad vastavalt ENSV ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusele (ENSV Teataja 1940,64,839) kuulusid esitamisele ühiskondlike organisatsioonide ja töötava rahva ühingute poolt. VTÜ Rakvere osakond, Riigiteenistujate Ametiühingu Rakvere komitee, Haridus- ja kunstitööliste ametiühingu Rakvere komitee, Trükitööliste ametiühingu Rakvere komitee ja Kommunaaltööliste ametiühingu Rakvere komitee esitasid rahvakohtu kaasistujate nimekirjad, mis Viru Maavalitsuse poolt kinnitati.[4]

Uue riigiaparaadi loomiseks olid abiks EKP-l kogemused

---

1 N. K a r o t a m m , Õnnelik aasta, Leningrad, 1944, lk.9.
2 "Punane Virumaa" nr.32, 24.dets.1940.
3 "Punane Virumaa" nr.33, 28.dets.1940.
4 Samas.

Eesti Töörahva Kommuuni loomisel, samuti vennasrahvaste kogemused Nõukogude Liidus.

1941.a. kui kodanlus ja kulaklikud elemendid hakkasid rahulikku ülesehitustööd tugevamini segama, siis Nõukogude Liidu eeskujul asustati need elemendid ümber. Kuid bandiitlikud rühmitused Virumaa metsades jätkasid kallaletunge aktivistidele. Näiteks tulistati bandiitide poolt Võsu pioneerilaagrist ära toodavaid pioneere, kaks poisikest said surma ja mõned haavata.

Reorganiseeritud kohalik võimuaparaat ja organiseeritud töötav rahvas tagasid eeltingimused edasisel majanduslikul ülesehitustööl.

II p e a t ü k k

VIRUMAA TÖÖSTUSE ARENG

1. Tööstuse natsionaliseerimine ja edasine kiire kasv.

Üheaegselt uue riigiaparaadi loomisega ja rahvamasside organiseerumisega asuti lahendama ka probleeme, mis olid seotud rahvamajandusega.

Kodanliku diktatuuri lõpuaastail oli Virumaal küllaltki arenenud tööstus. Suurem osa tööstusettevõtteist aga allus väliskapitalile. Nii kuulus väliskapitalile 8o% põlevkivi- ja põlevkivi-keemiatööstusest ja 1oo% tsemenditööstusest.[1] Eriti hoogsalt tungis Saksa riigi kapital Virumaa põlevkivitööstusse. Saksa kapitalile allusid Kiviõli kaevandused ja põlevkiviutmistehas, samuti Küttejõu kaevandus, Rootsi aktsiaseltsi kaudu kasutas saksa kapital Sillamäe põlevkiviutmistehast ja Viivikonna kaevandust.

Põlevkivitööstuse kogutoodang kasvas 1939.aastal võrreldes 1935.a. 2,7 korda.[2] Alates 1934.a. eksporditi aga Saksamaale 6o% põlevkivitoodangu produktsioonist[3] jättes

---

[1] E. B r a n d t , Vördne vördsete hulgas, Tallinn,196o,lk. 18-19.

[2] Samas, lk.19.

[3] Д.Т. К у з н е ц о в, Очерки развития сланцевой промышленности Эстонской ССР, Ленинград,196o, lk.54.

kohaliku elanikkonna vajadused rahuldamata.

Kaevandused olid sünged maaalused "kaevikud". Pilkane pimedus taganes vaevu tormilaterna tulukese ees. Suvekuudel, kui loomulik õhutömme oli kaevanduses nörk, pidid kaevurid kunstliku ventilatsiooni puudumise töttu töötama löhkamisel tekkinud gaasidest mürgistatud õhus. Kaevandati A, B, C, D ja E kihte koos neid eraldavate paekihtidega. Köigi nende kihtide paksus oli veidi üle 2 meetri.[1] Kaevuri ülesanne oli pölevkivi lahti murda, eraldada aheraine ja saata kaevandatud pölevkivi maa peale. Peamisteks tööriistadeks olid kirka, labidas ja käsipuurid. Vagonette vedasid poolpimedad hobusekronud. Kodanluse vöimu viimastel aastatel tulid suurematesse kaevandustesse kasutusele üksikud suruöhuhaamrid, elektripuurid ja möni vedur, kuid Virumaa pölevkivibasseini umbes 5188 kaevuri[2] raskeks saatuseks jäid kokkuvarisemised, vigastused ja lehkavad pimedad barakid.

Sellistes tingimustes 2o kodanluse valitsusaasta jooksul toodeti 11 miljonit tonni pölevkivi kokku.[3]

Suurematest ettevötetest oli 1936.a. asutatud Eesti Esimene Pölevkivitööstus, mille aktsiatest 95% oli riigi käes. Kohtla-Järvel oli kolm pölevkivitöötlemistehast. 194o.a. algul hakati siia ehitama saksa kapitaliga neljandat tehast.

---

[1] Ü. J e r e t, Mööda tööstuslikku Pöhja-Eestit, Tallinn, 1965, lk.23-24.

[2] E. L i i v i k, diplomitöö, Nöukogude vöimu taaskehtestamine Virumaal 194o.a., 196o, lk.37.

[3] A. А л л и к, 5o лет подземной добычи сланца, lk.5o, сборник, 5o летсланцедобывающей промышленности Эстонской ССР, Ленинград, 196o /edaspidi: 5o лет .../

Kiviõlis oli üks suurematest kaevandustest ja firma "Eesti Kiviõli". Kokku toodeti 1939.a. põlevkivituumenit 178 89o t ja autobensiini 22 615 t. Põlevkivi toodeti 1939.a. üldse 1 666 888 tonni.[1]

Tööstusettevõtete omanikud Virumaal püüdsid igati töölisi petta igasugustel ettekäänetel ettevõtteid seisma jätta ja muul viisil kahjustada noore riigi majandust. Näiteks Kunda tsemendivabrik jäeti seisma elektrijaama remondi arvel.[2]

Küttejõu kaevanduses katkestati kaheks nädalaks töö, kuna kaevurite palgaline puhkus anti kõigile korraga.[3] Kiviõli kaevanduse elektrivedurid läksid järjest korrast ära[4] jne.

Vajalik oli natsionaliseerida pangad, vabrikud, tehased, kaevandused, transport, kaubandus ning elumajad.

Mõni päev enne natsionaliseerimise algust 194o.a. juulis, seati tootmises ja jaotamises Rahvakomissaride Nõukogu poolt sisse tööliskontroll. Seega tööliskontrolli ja natsionaliseerimise periood langevad peaaegu ühte.

26.juulil algas suurkäitiste ja rahaasutuste natsionaliseerimine. Natsionaliseerimise peakomitee saatis välja majandusministri poolt määratud komissarid, samuti spetsialistid ja ametiühingu esindajad.

---

1 50 лет... , lk.61-62.
2 B.Tinnuri suulised mälestused.
3 "Virumaa Teataja" nr.71, 21.juuni 194o.
4 Samas, nr.77, 9.juuli ja nr.78., 1o.juuli 194o.

Virumaa natsionaliseerimiskomitee esimeheks oli A.Roode.[1] Virumaa natsionaliseerimiskomitee määras tööstuste komissarid, kes allusid matsionaliseerimise peakomiteele.

Virumaal natsionaliseeriti 26 ettevõtet[2] (natsinaliseerimisele kuulusid 2o töötajaga ja suuremad ettevõtted ja mehhaniseeritud töövahenditega ettevõtted alates 1o-st töölisest koosnevad) tähtsamad neist olid "Eesti Kiviõli", a/s Küttejõud kaevandus, New Consolidated Gold-Fields Kohtla kaevandus, a/s "Port-Kunda" tsemendivabrik ja Ubja kaevandus, a/s "Diatomiit" Riigikülas, Ulvi saeveski, Jakob Lohvarti puutööstus, a/s Kiltsi sae- ja jahuveski, Püssi lauavabrik, Kulina puutööstus, Rakvere Ühistrükikoda jt.[3]

27.juulil võttis komissar O.Milder üle inglastele kuulunud Kohtla põlevkivitööstuse ja kaevanduse[4], sellega lõpetati kaevanduste ja põlevkivitehaste natsionaliseerimine.

Sillamäe komissariks määras majandusminister P.Karśakov!i, direktoriks insener R.Ise, endine direktor jäi tööstuse majandusjuhatajaks (Sillamäel algas ülevõtmine juba 24.juulil).[5]

Virumaa natsionaliseerimise komitee määras järgmised tööstuste komissarid: Küttejõu kaevandus - J.Kriis, Vaivara kunstkiutööstus - A.Voorepalu, Iisaku saeveski - M.Anissi-

---

1 "Kommunist" nr.32, 4.aug.194o.

2 "Rahva Hääl" nr.35, 27.juuli 194o.

3 "Riigi Teataja" nr.81, 26.juuli 194o.

4 Б. Т а л и х я р м , История шахты "Кохтла",lk. 169-17o, сборник, 5o лет ...

5 "Virumaa Teataja" nr.84, 24.juuli ja nr.88, 22.aug.194o.

mov, Püssi saeveski - E.Sakala, Rakvere Ühistrükikoda - M. Peterson, Kulina jahutööstus - J. Ofrill.[1]

Kiviõlis oli peakomissariks J.Veeberman, kes viibis peamiselt Tallinnas peakontori juures. Kohapealseteks komissarideks kaevanduse alal oli J.Kongi, õlivabrikute alal H. Slossmann ja ehituse alal H.Väljaots.[2]

Natsionaliseeritud Virumaa pankade komissarideks määras Virumaa natsionaliseerimiskomitee: Viru Ühispank - Venda Leither, Rakvere Ühispank - M.Rammus, Virumaa Ühispank K.Nurk, Jõhvi Ühispank - M.Toomet, Väike-Maarja Ühispank - H.Joorits, Kadrina Ühispank M.Leet ja Lüganuse Ühispank Marjanne Orgu.[3]

5.augustil andis Vabariigi valitsus määruse väärismetallide ja vääriskivide Eesti rahvamajandusele kindlustamiseks.[4] Selle põhjal kuulusid natsionaliseerimisele kõik kullassepaärides või -töökodades kaubana või materjalidena leiduvad alljärgnevad esemed: 1) kuld kangides, murruna või esemetena, mille kaal ületab 5 gr; 2) plaatina kangides, murruna või esemetena; 3) hõbe kangides ja murruna; 4) vääriskivid esemetes ning üksikult väärtusega üle 2oo krooni.[5] Rakveres oli ainult üks kullassepa äri.

Suurkäitiste ülevõtmisel välismaised kapitalistid muidugi protesteerisid, kuna nad ei tunnustanud tekkinud Eesti

---

1 "Kommunist" nr.3o, 2.aug.194o.
2 "Kommunist" nr.42, 14.aug.194o.
3 "Kommunist" nr.3o, 2.aug.194o.
4 "Narva Tööline" nr.1, 7.aug.194o.
5 Samas.

Vabariiki, kuid nad olid võimetud. Kohalikest välismaiste firmade esindajatest jäid ettevõtetesse need edasi tööle, kelle vallandamist töölised ei nõudnud.

Ülejäänud tööstusettevõtted natsionaliseeriti järkjärgult. Näiteks 1940.aasta oktoobris läksid rahva käsutusse Järve-Ontika piiritustehas, Aseri tellisetehas, Rakvere kummi vulkaniseerimistöökoda; novembris - Rakveres põllutööriistade tööstus, jahuveski, mööblitööstus; detsembris - Rakveres lukussepatöökoda, metallitööstus; 1941.a. märtsis - Jõhvi autoparanduse töökoda, Sompa saeveski jt.[1] Virumaal muutus domineerivaks sotsialistlik sektor. Erasektorisse jäi ainult väiketööstus.

Transpordis ja kaubanduses seati sisse algul töölis-kontroll, et kindlustada elanikkonna regulaarne varustamine. Augusti lõpul oli kontrolli alla võetud üle 20 suurema äri. Septembris algas kaupluste natsionaliseerimine, natsionaliseeriti suur- ja keskkaubandusettevõtted nii linnas kui ka maal. Endised kaupluse juhatajad jäid edasi tööle, kuid komissari kontrolli all.[2]

Virumaal asuvad tarbijate kooperatiivid koondati ühtseks organisatsiooniks ning 1.aprillil 1941.a. moodustus Viru Tarbijate Kooperatiivide Maakondlik Liit, mis ühendas 36 kooperatiivi.[3]

---

1 ENSV ORKA, f. R-1828, nim.1, s.-ü.1, l.112.
2 J.Seilentali suulised mälestused.
3 "Punane Täht" nr.30, 31.märts 1965.

Muidugi kuulusid natsionaliseerimisele kõik peremehetud või vaibevarad, likvideeritud palvemajade ja usuliste ühingute ehitused ja usukultuslikud varad.

Oktoobris läksid töötava rahva teenistusse tervishoiu asutused - haiglad , apteegid, puhkekodud jne. Alustati üle 17o m^2 majade natsionaliseerimist.

Tänu tööliste valvsusele läks natsionaliseerimine üldiselt takistusteta. Mõnes väikeettevõttes hakati enne natsionaliseerimist töölisi vallandama, kuid ettevõtete omanikele tehti Virumaa natsionaliseerimiskomitee poolt hoiatus.[1]

Natsionaliseerimise ajal allusid köik üle võetud ettevõtted majandusministeeriumi juurde loodud tööstuse juhtimise komiteele.[2] Kui natsionaliseerimise peakomitee lõpetas oma tegevuse, siis tema ülesanded jagunesid vastavalt Kerge- ja Kohaliku Tööstuse RK, Rahanduse RK, Kaubanduse RK ja Kommunaalmajanduse Rahvakomissariaadi vahel.[3]

Enamuses Virumaa tööstusettevõtetest allus Kergetööstuse Rahvakomissariaadile. Näiteks põlevkivibasseini ettevõtteid juhtis Kergetööstuse RK Mäe- ja Küttetööstuse Peavalitsus.

Kohaliku Tööstuse RK juhtis Viru Peavalitsuse, hiljem Virumaa Täitevkomitee kaudu puutööstusi, sae- ja jahuveskeid jne.

Tootmine ettevõtetes ei katkenud ja seismajäetud ettevõtteid hakati kohe käiku laskma.

---

1 "Kommunist" nr.32, 4.aug.194o.

2 "Virumaa Teataja" nr.88, 2.aug.194o.

3 "Kommunist" nr.64, 5.sept.194o.

Natsionaliseeritud ettevõtete toodang hakkas suurenema. Kukruse kaevanduse komissar Viktor Lenzin püüdis toetada tööliste iga kasulikku algatust, oskus tööliste arvamust kuulata tõstis kaevurite entusiasmi ja aktiivsust töös. Ilma töö tehnoloogilise muutmiseta põlevkivi toodang Kukrusel suurenes peaaegu 25 %.

Tööviljakuse tõusuga suurenes Kiviõlis päevane toodang mehe kohta 4,5-lt tonnilt 4,9-5 tonnini.

Kohtla-Järvel (direktor J.Palginõmm) tõusis toodang 5,3 tonnile päevas mehe kohta, sest kasutusele võeti kodumaised elektripuurid. Samas suurendati tootmisplaani 2400 tonnile ööpäevas.[1]

Ubja kaevanduses, mis tootis põlevkivi Kunda tsementivabriku vajadusteks, hakkas töö toimuma kolmes vahetuses, sest tehas vajas põlevkivi rohkem. Kundas ja Ubjas võeti tööle kokku 100 uut töölist, suur osa neist turbarabadesse.[2]

Selget keelt toodangu tõusust räägivad toodangu võrdlusandmed 1940.a. juuni ja oktoobrikuus:[3]

---

1 Я. К у у с и к, Хроника шахты "Кукрузе", lk.113, сборник, 50 лет ...

2 "Punane Täht" nr.80, 6.juuli 1965.

3 ENSV ORKA, f. R-9, nim.1, s.-ü.591, l.90.

Ettevõte	Toodang tonnides juunis	oktoobris	Suurenemise protsent
Eesti Kiviõli	38 913	46 225	19
Viivikonna[1]	19 875	21 851	1o
Küttejõud	7 25o	11 741	62
"Port-Kunda"	1 982,6	6 9o6	254
I Eesti Põlevkivitööstus	68 7oo	84 5oo	24
Kohtla Õlitööstus	7 282	6746	-

Kohtlas puudusid keerdpuurmasinal puuriterad. Puurhaamri järjekorras ootasid töölised 4 tundi ja enam, sellest ka toodangu langus.[2] - halb organiseerimine .

Kuigi ka 1941.a. jaanuaris töötasid kaevandused vanade seadmetega ja vanade masinatega, mitmel juhul isegi ilma tagavaraosadeta, suurenes toodang võrreldes 194o.a. jaanuariga järgmiselt:

Esimene Eesti Põlevkivitööstus	19%	rohkem
Eesti Kiviõli	8%	"
Kohtla Õlitööstus	41%	"
Küttejõud	33%	"
Ubja kaevandus	7o%	"

Viivikonna V.Kingissepa nim. Põlevkivitööstus ainult üksi 9% vähem.[3]

[1] Arhiividokumentides ka V.Kingissepa nimeline Põlevkivikaevandus.

[2] "Kommunist" nr.14o, 22.nov.194o.

[3] ENSV ORKA, f. R-9, nim.1, s.-ü.591, l.55.

Tunduva toodangu tõusuga kaasnes tööliste arvu suurenemine. 1941.a. algul töötas põlevkivitööstuses 7ooo töölist ja insenertehnilist töötajat[1] (1939.a. 5188[2]).

Head töönäitajad köikides kaevandustes võimaldasid tösta 1941.a. põlevkivi toodangut. Sellele vastavalt suurendati tootmisplaane. Nüüd aga ei tulnud põlevkivitööstus oma toodanguplaanide realiseerimisega toime. Veebruarikuu kokkuvötted näitasid, et toodang möödunud aasta sama kuuga küll suurenes, kuid ei suudetud täita ettenähtud plaani. Ainult "Küttejõud" ületas selle 1,9%-ga.[3] Takistuseks plaani täitmisel oli tööjõu vähesus. Kuna tööliste arvu järsult tuli suurendada, tekkis korteripuudus. Kaugelt tööl käies kannatas töödistsipliin - hilinemised, puudumised, esines palju alkoholi tarvitamise juhtumeid töö ajal. Ka kaadrit ei jätkunud , eriti lukkseppade osas. Ei jõutud muretseda veel varustust. Oli antud tellimus Saksamaale sisseseadmete ostmiseks, kuid Saksamaa ei täitnud seda tellimust. Spetsiaalvarustust ei saanud töölised kaevanduses samuti täielikult, seda ei jõutud lihtsalt veel muretseda, jagati kummisaapaid ja presentkindaid.

Kaevurite hulgas tekitas ebakindlust töötasusüsteemi muutmine. Näiteks lõhkeaine kokkuhoiu eest antav preemia oli väga suur. Kohtla kaevanduses oli pehmet põlevkivi ilma

---

1 "Rahva Hääl" nr.88, 1o.jaan. 1941.

2 E. L i i v i k , diplomitöö, Nõukogude võimu taaskehtestamine Virumaal 194o.a.", lk.37.

3 "Rahva Hääl" nr.61., 13.märts 1941.

lõhkeaineta 4 tonni kaevandanud kaevuri töötasu hulga suurem kui kaevuril, kes töötas lõhkeainega ja kevandas 7-8 tonni. See preemiasüsteem kaevurite nõudmisel tühistati varsti.[1] Norm Kohtlas oli 4,2 tonni mehe peale päevas, mille eest sai tasu 18 rbl. 2o kopikat. See norm oli küllaltki madal, kaevur võis selle täita 2-3 tunni jooksul,[2] seejuures toestama ega puurima ei pidanud.

1941.a. I kvartali kokkuvõtted näitasid, et põlevkivitööstus oli täitnud kvartaliplaani kaevandamise osas 88,3%,[3] kuna ölitööstuses plaan täideti ja mitmel erialal ületati tunduvalt.

Sellel ajal oli juba asutud võitlema plaani eduka täitmise eest. Kuna plaani suurendati alles jaanuarikuu lõpul ja plaani täitmine lonkas peamiselt sisemiste puuduste tagajärjel, siis katsuti need kiiresti kõrvaldada.

Loodi spetsiaalsed puurijate ja toestajate brigaadid, mille tagajärjel tempo kiirenes. Algas võitlus töödistsipliini eest, siin aitas kaasa sotsialistlik töövõistlus. Tehti korrektiive ka plaanides. Viivikonna V.Kingissepa nim. Põlevkivitööstus töötas peamiselt lahtistes karjaarides, oli ainult üks 194o.a. rajatud allmaakaevandus. Karjääris töötamisel olenes aga töö ilmast, samuti sattumisest paekihile, mille tõttu toodang kõikus tugevasti. Nii näiteks arvestati märtsis toodanguks ainult 18 ooo t, kuna plaan oli 24 ooo t.[4]

---

1 O.Milderi suuliste mälestuste järgi.

2 Samas.

3 "Rahva Hääl" nr.81, 5.apr.1941.

4 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.564, l.2o1.

Kohtla Ölitööstuse päevatoodang plaani järgi pidi olema 424 t, puurimisseadmed ei võimaldanud seal aga toota üle 35o t.[1]

Vanad seadmed ei võimaldanud toodangut nii kiiresti tösta, uusi aga ei saadud, sest Saksamaa ei täitnud tellimust.

Siiski plaani järgi tootmine (194o.a. IV kvartalist põlevkivitööstus töötas riikliku rahvamajanduse plaani järgi) suurendas toodangut. Nii toodeti 194o.a. üldse 1894244 t ja 1941.a. kuni 1.juulini 9869o4 tonni, seega kokku 2 881148 tonni põlevkivi.[2]

Suuremaks tööstusettevõtteks nii toodangu hulga kui ka tööliste arvu poolest peale põlevkivitööstuse ettevõtete oli Kunda tsemendivabrik. Kuni ülevõtmiseni B.Tinnuri poolt vabrik seisis. Ettekäändeks oli jõujaama remont. "Volta" tehase abiga rikked jõujaamas korrastati kiiresti ja tehas asus tööle. Kodanlikul ajal tehas oli töötanud 6o ooo tonnise aastavõimsusega. Maksimaalne koormus aastas võis olla kuni 12o ooo tonni tsementi.[3]

Tehase toodangut suurendati. Samaaegselt hakati juba 194o.a. lõpul tootmise laiendamiseks ehitama kolmandat pöördahju võimsusega 49 64o tonni[4] klinkrit. 3.pöördahi pidi valmis saama 1943.aastal.

---

1 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.564, l.181.

2 Д. Т. К у з н е ц о в, Очерки развития сланцевой промышленности Эстонской ССР, lk.67.

3 B.Tinnuri suulised mälestused.

4 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.178, l.5.

Paas ja savi asusid vabriku külje all, vahetus läheduses. Ainukesena maailmas kasutas Kunda vabrik tsemendi tootmisel kütusena põlevkivi, mida kaevandati Ubjast. Ainult kipsi tuli vedada eemalt. Seetõttu tootmise laiendamine oli täiesti põhjendatud.

Sinisavi kasutas ka Aseri tellisetehas, mis tootis 7 miljonit tellist aastas. Selle toodangut kavatseti suurendada 1o miljoni kivini aastas.[1]

Vaivara kunstkivitehas komissar A.Voorepalu juhtimisel valmistas päevas 6ooo katusekivi ja paarsada tellist. Vanad, 1924.a. pärit seadmed takistasid seal toodangu tõstmist.[2]

1941.a. püüti igati arendada kohalikku tööstust. Kohaliku Tööstuse RK määras igasse valda korrespondent-usaldusmehe, kes jälgis:

a) turu varustamist kaupadega, eriti märkis defitsiitseid kaupu;

b) hindade taset;

c) kaupade ja toorainete liikumist maakonna ja linna piires ja kaupade ning toorainete sisse- ja väljavedu piirkonda või piirkonnast välja;

d) kohalike toorainete kasutamist kohal;

e) jäätmete kogumist ja realiseerimist;

f) kõiki väärnähteid tööstuse ja kaubanduse alal;

g) täitevkomiteede poolt astutud samme kohaliku

[1] "Rahva Hääl" nr.81, 11.sept.194o.

[2] "Narva Tööline" nr.14, 16.sept.194o.

tööstuse arendamiseks.[1]

Lasti käiku kõik väikeettevõtted, mis olid omanike poolt seisma jäetud. Need ettevõtted, mille toodang oli vajalik, riigistati ja rakendati tööle, nagu Kunda piirkonnas 2 jahutööstust, kohvitööstus ja saeveski, Vasta siirupi- ja tärklisetehas, Haljala piirkonnas 2 jahuveskit ja saeveski, Roelas saeveski, lubjaahi, telliskivitehas, Vihulas telliskivitehas, Simunas liha ja vorstitööstus, leiva- ja pagaritööstus[2] jt. umbes 3o ettevõtte ümber.

Käsitöölised ühinesid artellidesse. Nii moodustus Rakveres 5 mööbli- ja ehitustööliste artelli, 3 toidu- ja maitseainete tööliste artelli, nahaparkijate, plekiseppade ja lihttööliste artellid.[3]

1.juunist 1941.a. asus tööle Virumaa Tööstuskombinaat. Tema eesmärgiks oli elanike varustamine kohapealt saadavast toorainest toodetavate tarbimiskaupade ja ehitusmaterjalidega. Rajamisel kuulusid Virumaa Tööstuskombinaati saeveski "Kärestik", Püssi lauavabrik, Simuna jahu- ja saetööstus, Sooaluse turbatööstus, Rakvere puukingatööstus. 21.juunil liitusid eelpool nimetatuile veel Virumaa Täitevkomitee Kohaliku Tööstuse osakonna poolt rajatud uued ettevõtted: Rakvere Krohvimatitööstus, Viru-Roela Lubjatööstus, Söödakriidi tööstus, Arkna põllumajapidamine.[4]

Olgugi, et kombinaat jõudis vähe aega tegutseda, töötasid kõik temale alluvad ettevõtted juba täie koormatusega.

---

1 ENSV ORKA, f.R-1828, nim.1, s.-ü.2, l.3o.
2 ENSV ORKA, f.R-1828, nim.1, s.-ü.9, l.2,4,9,12,14,15.
3 "Punane Virumaa", nr.2o, 2o.veebr. 1941.
4 ENSV ORKA, f.R-1828, nim.1, s.-ü.1, l.1 ja 54.

kalapüügi laienemisega asutati Rakverre kalatööstuskombinaat piirkonnast püütud toorkala töötlemiseks.

Tööstustoodangut, näiteks õli eksporditi 1940.a. veel välismaale,[1] hiljem läks toodang peamiselt kohalikuks tarbeks ja teistesse vennasvabariikidesse, näiteks põlevkivitooteid suunati Lätti ja Leningradi jne. Tööstustoodangu suurenemisega laienes ka kaubavahetus. 1941.a. täitis näiteks Viru Tarbijate Kooperatiiv II kvartali plaani juba 23.maiks. Suur osa läbimüügist läks seemnevilja ja mineraalväetiste näol talupoegadele.[2]

Edasi oli tööstuse eesmärgiks kooskõlastada uute, edutatud ja vanade kaadrite tööd sotsialistliku võistluse abil ja edutada julgemalt aina uusi inimesi.

2. Sotsialistlik töövõistlus.

Sotsialistlik töövõistlus haaras juba paar kuud pärast ettevõtete natsionaliseerimist suurt osa töölisklassist. Tekkis novaatorite, lööklaste, ratsionaliseerijate liikumine, mis arenes tõusvas joones, laienedes ja süvenedes.

Sotsialistlik võistlus oli massiline liikumine sotsialistliku töötoodangu tõstmiseks. Sotsialistliku võistlusega tõsteti töö produktiivsust, tugevdati töödistsipliini, kasvatati uut suhtumist töösse kui au, kuulsuse ja sangarluse asja.

---

[1] "Virumaa Teataja" nr.75, 3.juuli 1940.

[2] "Rahva Hääl" nr.126, 31.mai 1941.

Sotsialistliku võistluse teostamisel tekkis lööktöö. Lööktöölised olid sotsialistlikud võistlejad, need töölised, kes saavutasid suuri tulemusi töös toodangu tõstmise ja omahinna vähendamisega.

Sotsialistliku võistluse kõrgem vorm oli stahhaanovlus. Stahhaanovlik liikumine oli seotud uue tehnikaga, purustas vanad tehnilised normid. Stahhaanovlased olid need, kes oskasid tehnikat hästi tundes sellest välja pressida kõik, mis andis pressida. Vajalik oli sealjuures uus tehnika.

Töövõistlusi korraldati mitmesuguste tähtpäevade auks - Oktoobrirevolutsiooni 23.aastapäeva auks, NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste auks, EK(b)P IV kongressi ja ÜK(b)P XVIII konverentsi auks, 1.mai auks, Eesti NSV esimese aastapäeva tähistamiseks jne.

Üheks esimeseks sotsialistlikuks võistluseks oli 1. septembril alanud ühekuuline töövõistlus Kiviõli ja Kohtla-Järve põlevkivitööstuse ettevõtete vahel. Eesmärgiks oli uute töövõtete rakendamine töös ja toodangu suurendamine. Kiviõlis näitasid mõne päeva pärast puu- ja mehaanika töökoja töölised 40-50% paremaid töötulemusi, seda peamiselt töödistsipliini arvel.

Põlevkivi toodangut loodeti Kiviõlis suurendada 25%.[1] Võistles kummastki kaevandusest üks kuueliikmeline brigaad. Töö sotsialistliku võistluse käigus toimus kolmes vahetuses,

[1] "Rahva Hääl" nr.72, 2.sept. 1940.

kaks meest korraga vahetuses. Oli rekordpäevi, mil võistlejad mehe peale kaevandasid 15 tonni põlevkivi päevas, kuna enne kaevandati keskmiselt 1o tonni kahe mehe peale.[1] Võistluse käigus olid juba eraldunud omaette brigaadidesse puurijad ja toestajad, õigemini enne võistluse algust. Võistlejad ainult sorteerisid, laadisid ja lükkasid laaditud vagonetid stollist välja. Selle võistluse võitis Kohtla-Järve (Käva kaevanduse) brigaad, koosseisus A.Koppel, T.Tarja, H.Prits, V.Vaigla, O.Viin, A.Sepp. Kiviõli brigaadis võistlesid Kusnetsov, Staalberg, Keerest, Salmus, Vodja, Kalmus.[2] Kaevuri päevatoodang Kohtla-Järvel oli üle 11 tonni, Kiviõlis üle 1o tonni keskmiselt.[3] Kohtla-Järvel tõusis sotsialistliku võistluse tagajärjel toodang 24o% - 5 tonnilt 12-le tonnile.[4] Seda võimaldasid uued töövõtted, peamiselt puurijate ja toestajate eraldamine oma brigaadidesse, kuna enne pidi kaevur absoluutselt kõik tööd põlevkivi kaevandamiseks ise tegema.

Kuna sotsialistlikust võistlusest osavõtjad, lööktöölised töötempo kiirendamisel ja toodangu tõstmisel kasutasid ainult lihaste jõudu, oma kogemusi ja töövõtteid, siis preemiaks võitjatele anti tuusik sanatooriumi.

Kohaliku Tööstuse Rahvakomissariaadile alluvatest käitistest võtsid Oktoobrirevolutsiooni 23.aastapäeva tähista-

---

1 O.Milderi suulised mälestused.
2 "Virumaa Teataja" nr.94, 5.okt.194o.
3 "Rahva Hääl" nr.1o1, 3.okt.194o.
4 "Rahva Hääl" nr.1o2, 4.okt.194o.

miseks uute töösaavutustega EK(b)P Keskkomitee, Eesti Ametiühingute Keskliidu ja Kohaliku Tööstuse Rahvakomissariaadi üleskutsel Virumaal osa Kiltsi sae- ja jahuveski, Püssi saeveski ja Lohvarti puutööstus.

Sotsialistliku võistluse võistluskavand ettevõtetele oli ühine. Kiltsi sae- ja jahuveski võttis kohustused vastu järgmisel kujul:[1]

a) tõsta toodangut 10%;

b) tõsta produktsiooni kvaliteeti ja hoiduda üldse praakkauba valmistamisest;

c) hoolitseda, et tööriistadega ümberkäimine oleks kõigiti korralik;

d) hoolitseda, et kõik ilmuks tööle täpselt määratud ajal ja ei esineks töödistsipliini rikkumisi;

e) seada sisse täpne arveraamatupidamine;

f) hoolitseda jäätmete õige ärakasutamise eest;

g) hoida kokku kütteainet vähemalt 15%;

h) haarata kõiki käitise töölisi osa võtma sotsialistlikust võistlusest, korraldades neile omavahelisi võistlusi käitises;

i) organiseerida käitises punanurk, seinaleht, laulukoor, partei ajaloo õpiring;

j) organiseerida lõunavaheaegadel iga päev töölistele "Kommunisti" lugemist.

---

[1] ENSV ORKA, f.R-12, nim.1, s.-ü.53, l.38-39.

Samasuguse kohustuse võttis vastu ka Lohvarti puutööstus. Selle igakülgse kohustuse tulemuseks oli Lohvarti puutööstuses toodangu tõus 18%, kusjuures kvaliteet jäi samaks. Jäätmed kasutati sajaprotsendiliselt ära. Kütteaineid hoiti kokku viisteist protsenti (kohustus oli 1o%). Saaduste omahinda alandati 1,8%. Kuna ettevõte oli väike, siis laulukoori ei organiseeritud, samuti partei ajaloo õpiringi.[1]

Kukruse kaevanduses Oktoobrirevolutsiooni 23.aastapäeva auks korraldatud sotsialistliku võistluse kokkuvõte näitas, et toodang suurenes võrreldes septembrikuu toodanguga keskmiselt 16,87%.[2]

Kiviõli sepad ületasid töönorme 4oo protsendiliselt. Insener Saloumov ja Volkov konstrueerisid seal vintpressi, mis võimaldas päevas 15-18 tonni peenpõlevkivipalle teha. Peenpõlevkivipallid andsid rohkem õli ja sai ka kogu põlevkivi ölitööstuses ära kasutada.[3] Sealsamas Kiviõli kaevanduses premeeriti töölisi - P.Jeltsov, E.Valk ja F.Sikora, kes pidevalt parandasid oma töötehnikat ja olid teistele eeskujuks ning tõstsid toodangut, igaüht 3oo krooniga.[4]

Sotsialistlik võistlus toimus köikidel tööaladel. Näiteks oli Virumaa metsatööde plaan 25% Eesti NSV üldplaanist,[5] et seda kiiremini täita, esitas Venevere metsalõikusartell köikidele Virumaa metsalõikusartellidele väljakutse sotsia-

---

1 ENSV ORKA, f.R-12, nim.1, s.-ü.53, l.152.
2 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.565, l.123.
3 "Virumaa Teataja" nr.132, 14.nov.194o.
4 "Rahva Hääl" nr.131, 1o.nov.194o.
5 "Punane Virumaa" nr.8, 21.jaan.1941.

listlikuks võistluseks . Märtsis oli Virumaa 1941.a. aastaplaanist täidetud vaid 79%.[1] Plaani täitmiseks organiseeriti talgud. Eesrindlikule viiele vallale, kes ennetähtaegselt täitsid esimese kvartali metsaraie ja veotööde plaani, anti preemiat 2ooo rbl. ulatuses, esimene preemia 6oo rbl.[2] Preemiad otsustati kasutada ära spordivahendite muretsemiseks, ekskursioonideks jne. Aprilli algul metsaraie plaan 1941. aastaks täideti 1o7%-lt, veotööde alal 95%-lt, kui aga maasaajate mets juurde arvata, siis oli ka veotööde plaan üle 1oo% täidetud.[3]

Ajakirjandust ei suudetud veel viia iga töötaja koju. Rakvere Sidekontori Ajakirjanduse Levitamise ja Ekspedeerimise Osakond esitas väljakutse sotsialistlikuks võistluseks teiste linnade osakondadele ajakirjanduse levitamiseks. Võistluse vastuvõtmise tähtajaks oli 5.aprill 1941.a. Võistluse üheks punktiks oli ajakirjanduse tellijate arvu suurendamine ja teise kvartali plaani täitmine. Võistlus pidi lõppema 3o.juunil ja arvesse võetakse selle aja jooksul tellitud lehtede arv, kusjuures paremus selgitatakse sel teel, et jagatakse vastuvõetud tellimuste arv piirkonnas asuvate elanike arvule.[4]

Virumaa ajakirjanduse levitamise hoogtöö lõpptulemus oli 13 oo6 tellimust 61 9oo rbl. eest. (Virumaal enda ajalehtedest ilmusid "Punane Virumaa", "Narva Tööline" ja

1 "Rahva Hääl" nr.68, 21.märts 1941.
2 "Rahva Hääl" nr.72, 26.märts 1941.
3 "Punane Virumaa" nr.43, 17.aprill 1941.
4 "Rahva Hääl" nr.78, 2.aprill 1941.

" Трудовой Путь", peale selle keskajalehed.) Kui võrrelda hoogtöö tulemust, siis Rakvere sidekontor ja erandita kõik Virumaa sidejaoskonnad ületasid eelmise kuu läbikäigud, paljud jaoskonnad isegi mitmesaja protsendiliselt. Viru--Jaagupi ületas oma veebruarikuu läbikäigu 928%, Iisaku 638%, Väike-Maarja 347%, Kiviõli 242 protsendiga. Kogu Virumaa kohta oli läbikäigu ületamise protsent 64.[1]

1940.a. detsembris algatasid Virumaa Maavalitsuse Teedeosakonna töötajad ülevabariikliku kunstkruusa valmistamise võistlused.

15.veebruaril 1941.a. algas Kohtla-Järvel ettevõttesisene töövõistlus. Töövõistluse eesmärgiks polnud mitte niivõrd toodangu lühiajaline kõrgele tõstmine töölise füüsilise pingutusega kui toodangu tõstmine otstarbekohasemate töövõtete, tööviiside ja tööabinõude kasutamisega. Töölise tööedukuse hindamise aluseks pidi olema töö headus ja tööülesannete täpne ning õigeaegne täitmine. Tuli hindamisele tööriistade korrashoid ja puhtus tööpiirkonnas. Eriti püüti sotsialistliku võistlusega võidelda töödistsipliini rikkumiste vastu: omavoliline puudumine, hilinemine, töökohalt lahkumine enne vaheaja töölise kohale ilmumist, viinastunud olekus töökohale ilmumine ja ebaviisakas käitumine.[2] Paremate tööviiside ja uute tööabinõude leiutaja tööd hinnati väljaspool võistlust veel eraldi.

Töödistsipliini kõige suuremaks vaenlaseks põlevkivi-

[1] "Rahva Hääl" nr.80, 4.aprill 1941.

[2] ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.565, l.36.

basseinis oli alkoholi ülemäärane tarvitamine. Viinamüügi vastu kaevanduste ligidal võideldi otsustavalt. Kohtla-Järve Kaevandustööliste Ühingu juhatus tegi ettepaneku Viru Maavalitsusele viinamüügi kohtade vähendamiseks Kohtla vallas ja üldse kaevanduste rajoonis.[1] Jõhvis korraldas linnavalitsus haarangud salaviina punkrite vastu ja otsustas astuda samme kahtlaste elementide väljasaatmiseks Jõhvist.

Eesrindlikele töölistele hakati kaevanduste juhtkondade ja ametiühingu poolt andma lööktöölise nimetusi. Lööktööliseks nimetati töölisi, kes täitsid töö lühema tähtajaga kui ettenähtud, tõstsid tööviljakust ja toodangut, või tulid sotsialistliku võistluse võitjaks. Näiteks oli 1941.a. algul "Eesti Kiviõlis" 27 lööktöölist, Viivikonna V.Kingissepa nimelises Põlevkivitööstuses 26 lööktöölist[2] jne.

Küttejõu kaevanduses otsustati lööktöölise määramisel võtta aluseks kaevandatud tonnide arv tööpäevas ühe kuu jooksul, lisaks arvesse võttes aherkivi protsenti. Esimene koht sotsialistlikus võistluses ja lööktöölise nimetus anti Juhkov, Aleksander ja Juhkov Albert'ile.[3]

Sotsialistliku võistluse organiseerimisel olid eriti agarad Kohtla-Järve töölised. 21.juuni, vabariigi aastapäeva, tähistamiseks astusid Kohtla-Järve Eesti Esimese Põlevkivitööstuse õlivabrikute ja kaevanduste töölised ja insenertehniline personal võistlusse. Nad kohustusid 1941.a.

---

1 "Punane Virumaa" nr.1, 11.okt.1940.
2 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.558, l.11,19.
3 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü. 565, l.97.

plaani ületama viieprotsendiliselt ölivabrikute toodangu alal, kuna põlevkivi toodangu alal kohustuti vähendama aheraine hulka, vähendama töösaaduste omahinda 2%, likvideerima töödistsipliini rikkumised.[1]

Märtsis toimus kaevandustööliste ametiühingu kongress, mille resolutsioonis märgiti:" et kiirendada tööprotsessi ja kaasa tömmata masse, tuleb korraldada alatisi tootmisnöupidamisi. Tuleb ära kasutada kohtadel olevaid tootmisvahendeid, tööd ratsionaliseerida ja luua püsivat töödistsipliini, mille puudus annab end teravalt tunda."[2]

Selliste puuduste tekkimine oli tingitud tööstuse laiast arengust. Ei jätkunud oskustöölisi. Kvalifitseeritud kaadri puudusel algasidki distsipliinirikkumised. Oskustööliste puuduse likvideerimiseks korraldati kursusi, et töölistele anda oma tööalal rohkem teadmisi. Säärasteks kursusteks olid tehmiinimumi kursused, mille ülesandeks oli tösta tööliste teadmisi ja anda oskusi, mis võimaldaksid neil täita ja ületada töönorme ning anda körgeväärtuslikku toodangut.

Esimesena tegi kursustega katset "Küttejöud". Kursused pidid kestma 4-6 kuud, 1o loengut, á 2,5 tundi, kuus.[3] Kursuste eesmärgiks oli anda kursustest osavötjatele körgema kategooria oskused ja kutsetunnistus uue kategooriaga.

Kursuseid oskustöölise kutse saamiseks korraldati köikidel tööaladel. Rakvere Tööliste Ühingu Juhatus otsustas

---

1 "Rahva Hääl" nr.115, 19.mai 1941.
2 "Rahva Hääl" nr.7o, 24.märts 1941.
3 "Rahva Hääl" nr.33, 8.veebr. 1941.

kursused korraldada juba 1940.a. septembris.[1]

Tehmiinimumi kursused korraldati ka väikeettevõtetes. Näiteks Essu piiritustehas, mis töötas hooajatöölistega, alustas kursusi. Esimene loeng viidi läbi teemal "Kartul ja tema kasvatamine".[2]

Maal asuvates väikeettevõtetes oli raskusi kursuste läbiviimisega, sest algasid põllutööd (tehmiinimumi kursused algasid enamuses 1941.a. kevadel). Otsustati, näiteks Essu piiritustehases, kursused edasi lükata sügisele, ühtlasi asuti välja töötama õppeplaani ja programmi väikeettevõtetes kursuste läbiviimiseks.[3]

Virumaa töötaval rahval tekkisid juba ühised eesmärgid oma huvide kaitsmisel ja elu paremaks muutmisel, oma vaba elu pidupäevade tähistamisel. Esimest korda sai vabalt tähistada töörahva püha - 1.maid. Kohtla-Järve ametiühingu aktiiv esitas sel puhul üleskutse Kiviõli, Kohtla, Sillamäe, Küttejõu, Viivikonna ja Ubja töölistele ning Rakvere, Kunda ja Jõhvi linnadele 1.mai pidulikuks tähistamiseks. Selle sotsialistliku võistluse kavas oli ette nähtud pidustuste parim organisatsiooniline ettevalmistus, paremini organiseeritud rongkäik, elanikkonna protsentuaalne osavõtt sellest, kauneim dekoratsioon ja illuminatsioon, parim pidustuste isetegevuslik kava jne.

Sotsialistlik võistlus areneb ka põllumajanduses. Viru

---

1 ENSV ORKA, f.R-1094, nim.1, s.-ü.1, l.18.
2 ENSV ORKA, f.R-12, nim.1, s.-ü.416, l.11.
3 Samas, l.16.

Maakonna Täitevkomitee kutsus teisi maakondi võistlusele külvinormi edukaks täitmiseks, masintraktorijaamade tööplaanide täitmiseks, HMLP korrastamiseks, kehviktalupoegade lehmadega varustamiseks ja üldise maakonna elu arendamiseks. Viru ja Järva maakonna piimatalitlused olid juba enne võistluses. Esimeses pooles oli võidukas Virumaa.[1]

Ajakirjandus kajastas elavalt sotsialistlikku võistlust, kuna aga tulipunktis oli toodangu tõstmise küsimus, siis tööeesrindlased jäid ajakirjanduses nagu tahaplaanile, valgustati peamiselt tootmise tõusu.

"Sotsialism ei summuta võistlust, vaid vastupidi loob esmakordselt võimaluse rakendada seda tõesti laialdaselt, täiesti massilises ulatuses, tõmmata töötajate enamus töepoolest niisuguse töö areenile, kus nad võivad ennast avaldada, oma võimeid arendada, avastada talente..." [2]

Esimesel nõukogude võimu aastal saavutati edusamme tööstuses suuremalt osalt sotsialistliku võistluse ja löök-töö arenemise tulemusena, kuigi ei võideldud veel küllaldaselt omahinna alandamise eest ja stahhaanovlikku liikumist juhiti nõrgalt.

---

[1] "Rahva Hääl" nr.115, 19.mai 1941.

[2] V.I. L e n i n , Teosed, 26.kd., lk.373.

3. Esimene viisaastak põlevkivitööstuses.

Majanduse arendamiseks oli vaja kiiresti arendada raske-tööstust. Eesti NSV-l oli majanduse arendamisel see eelis, et ei olnud vaja arendada kõiki tööstusharusid, kuna koostöö vennasvabariikidega võimaldas puuduvad materjalid ja tööstuskaubad Nõukogude Liidu teistest vabariikidest saada. Vastavalt sellele töötas Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu välja Eesti NSV rahvamajanduse arendamise esimese viisaastaku plaani 1941-1945.aastatele. Vaatleme põlevkivitööstuse arendamise plaani, kuna see otseselt puudutas Virumaad.

Mäe- ja Küttetööstuse Peavalitsus, olles tutvunud kõigi põlevkivitööstuse arendamise võimalustega, tegi järelduse, et põlevkivitoodangut võib 1945.aastaks tõsta 5-6 korda. Selleks ajaks on võimalik rajada 14 uut kaevandust ja 1o uut tehast põlevkivi töötlemiseks.[1] Koos põlevkivitööstuse laiendamisega ehitataks võimsad elektrijaamad. Kõik see kokku võimaldaks rakendada umbes 15o ooo inimest.[2]

Inimtööjaotus viisaastaku plaani järgi põlevkivitööstuses oleks olnud järgmine:[3]

---

[1] "Rahva Hääl" nr.88, 1o.jaan.1941.
[2] ENSV ORKA, f.R-9,nim.1, s.-ü.558, l.22.
[3] ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.557, l.68.

	1941.a.	1942.a.	1943.a.	1944.a.	1945.a.
kaevurid	27oo	39oo	56oo	8ooo	11 ooo
muud töölised	27oo	39oo	56oo	8ooo	11 ooo
ametnikud, tehniline personal	272	39o	56o	8oo	11oo

Viisaastaku plaani järgi pidi pölevkivi üldtoodang tõusma:[1]

1941.a.	1942.a.	1943.a.	1944.a.	1945.a.
2,7	3,9	5,6	8,o	11,o

(Toodang antud miljonites tonnides)

Tüüpiliseks pidid saama 8oo-1ooo tuhande tonnise aastavõimsusega täielikult mehhaniseeritud kaevandused.[2]

Viisaastaku esimesel aastal (1941) pidi pölevkivi tootmine suurenema 42% võrreldes 194o.aastaga.

1941.a. tuli läbi viia kolme uue kaevanduse avamiseks tarvilikud eeluurimise ja projekteerimise tööd. Need kaevandused olid Vanamõisa, Jõhvi ja Kabala.

1) Vanamõisa kaevanduse maksimaalne toodang 6oo ooo t pölevkivi, kaevanduse iga 3o aastat.

Viisaastaku plaani järgi

1941.a. - valmib kaevanduse projekt;

1942.a. - viiakse läbi ettevalmistustööd;

---

[1] ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.557, l.69.

[2] В и и л у п , В. 50 лет эстонского сланцевого бассейна, lk. 26., 50 лет..

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

1943.a. - annab kaevandus 1oo ooo t põlevkivi;

1944.a. - " " 3oo ooo t "

1945.a. - " " 5oo ooo t "

1946.a. - " " 6oo ooo t "

2) Jõhvi kaevanduse maksimaalseks aastatoodanguks 8oo ooo tonni põlevkivi. Kaevanduse iga 3o aastat.

Viisaastaku plaani järgi ettenähtud:

1941.a. - projekt;

1942.a. - ettevalmistustööd;

1943.a. - põlevkivi toodang 2oo ooo t ;

1944.a. - " " 4oo ooo t;

1945.a. - " " 6oo ooo t;

1946.a. - " " 8oo ooo t.

3) Kabala kaevanduse maksimaalseks aastatoodanguks samuti 8oo ooo tonni, 3o aasta peale iga. Pidi täpselt samuti maksimaalse võimsuse saavutama 1946.aastal.[1]

Viisaastaku plaani koostamisel anti põlevkivitööstuse käsutusse 21,2 miljoni rubla ulatuses summasid.[2]

Nende summade jaotamiseks toimus 22.mail 1941.a. kaevandustevaheline koosolek, kus otsustati summad kasutada uute õlivabrikute ehitamiseks Uhtnale, Uljastele; Sillamäe ja Kohtla-Järve õlitehaste laiendamisele; Püssi elektrijaama laiendamisele; tsemendi-, lubja ja isoleerplaatide vabriku ehitamisele Kohtla-Järevele. Summasid läks vaja eeltöödeks ehituste läbiviimisel, V.Kingissepa nimelise

[1] ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.557, l.11,12.

[2] Samas, l.4o.

Põlevkivitööstuse (arhiivi dokumentides on kasutatud Viivikonna kohta seda nime kogu aeg) ölivabriku laiendamiseks. Kohtla-Järvel oli vaja gaasidest bensiini kogumise seade ümber ehitada, sest bensiini tootmine viisaastaku jooksul pidi samuti suurenema 5-6 korda. "Eesti Kiviõlis" kavatseti atsetooni seadmed ehitada jne. Küllaltki suur osa summadest paigutati tööliskorterite ehitamise alla Küttejõus, Kiviõlis, Sillamäel ja Kohtla-Järvel.[1]

Vastavalt viisaastaku plaanile suurendati ka Ubja kaevanduse plaani enam kui 1o korda. Kui 194o.a. plaan oli 11 333,2 t, siis 1941.a. planeeriti toota 12o ooo[2] tonni põlevkivi, kuna Kunda tsementitehase plaan suurenes 8o ooo tonnile.

1941.a. plaan turbatööstuse alal nägi ette toota Virumaal kütteturvast 76 9oo m^3 ja alusturvast 34o ooo m^3, kuigi sellega Virumaa vajadused veel kaetud ei oleks olnud.[3]

Põlevkivibasseini ettevõtetel tuli 1941.aastal suurendatud hulgal täita ka teiste rahvamajandusharude nõudeid. Seoses raske talvega 194o/41.a. oli eriti vaja hoolt kanda viljapuude eest. Tuli suurendada viljapuu karboleumi tootmist. 1941.a. tootmisplaanis oli ette nähtud toota kevadisel hooajal viljapuu karboleumi: Esimesel Eesti Põlevkivitööstusel 15 tonni ja "Eesti Kiviõlil" 1o tonni.[4]

---

1 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.557, l.29,3o,4o-42.
2 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.591, l.3,7.
3 ENSV ORKA, f.R-6, nim.3, s.-ü.23, l.2.
4 ENSV ORKA, f.R-9, nim.1, s.-ü.564, l.25.

Põlevkivitööstuse võimsa arendamise asemel tuli varsti hoopis hakata kaevandusseadmeid evakueerima ja kõlbmatuks muutma, et nad ei langeks fašistide kätte.

III p e a t ü k k

PÕLLUMAJANDUSE ARENG VIRUMAAL ESIMESEL NÕUKOGUDE VÕIMU AASTAL

1. Maareformi käik.

Kodanliku korra tingimustes Virumaa põllumajandusele avaldas hukutavat mõju kapitalistliku turu hindade kõikumine. Seetõttu olid paljud väiketalunikud laostunud ja oma kohad oksjonihaamri all kaotanud. Nõukogude võimu taaskehtestamise eelõhtul oli Virumaa külaelanike hulgas proletaarlasi, poolproletaarlasi ja kehvikuid 52,1% (3,1% rohkem kui kogu Eestis), keskmikke 37,8% ja 1o,1% kulakuid ja muud küla kodanlust.[1]

1939.a. loenduse andmeil oli Virumaal 18 2o1 talu,mis jagunesid protsentuaalselt järgnevatesse rühmadesse sotsiaalmajanduslikult:

kulaklikud talud	üle 3o ha suurused talud	keskmike talud	1o-3o ha suurused talud	kehvikute talud	1-1o ha suurused talud
12,1	15,6	43,1	56,9	44,8	27,5

[1] J. K a h k , E . L a a s i , A . R u u s m a n n , Eesti talurahvas teel sotsialismile, Tallinn,1965, lk.191.(edaspidi: J.Kahk ...)

Jämedamates joontes võib talude jagunemist näidata selliste arvudega: kulaklikud talud 22o8, keskmike talud 7836 ja kehvikute talud 8157.[1]

Tehnikat ja mineraalväetisi võisid seega kasutada ainult 15,6% Virumaa taludest, sest kuni 3o-hektarilistes taludes ei olnud majanduslikult kasulik kalleid masinaid ja mineraalväetisi osta.

Virumaa rannaäärsed talupojad hankisid toidulisa kalastamisega, või tegelesid peamiselt kalastamisega. Kaks korda aastas toimusid rannas "silgulaadad" ehk nn. "saaremeeste pühad". Siis tuli rahvas kokku Viru sisemaalt ja Rakverest. Maamehed vahetasid vilja rannarahva kala vastu.

1939.a. tööseadusandluse järgi pidi töölisele maal juuni-juulikuus seitse tundi, muul ajal kaheksa tundi uneaega (järjest kestvat puhkust) jääma, lisaks sellele 3,5 tundi söögi-puhkeaegasid ööpäevas. Puhast tööaega jäi seega 12,5 -13 tundi. Ületundide eest tasu ei makstud.[2]

Uue Riigivolikogu käest hakkas Virumaa töötav rahvas kohe maad nõudma (Kunda ja Rakvere tööliste koosolekute resolutsioonid nõudsid maa võõrandamist suurmaapidajailt[3]), tegutsedes vastavalt Nõukogude Liidu rahvaste kogemustele: "Meie oleme töötava ja ekspluateeritava rahva peamine mass. Meie moodustame nende peamise massi, kes võitlevad töötava rahva õigustatud ja õiglaste nõudmiste eest - eeskätt maa

---

1 J. K a h k ..., lk.186.
2 samas, lk.76.
3 194o.a. ... dok. nr.156, lk.196.

nõudmise - rahuldamise eest, kes võitlevad igasuguse rõhumise ja ekspluateerimise vastu."[1]

Talurahva enamuse soovidele järgi tulles alustaski Eesti Riigivolikogu maareformi teostamist. Reformi eesmärkideks oli jagada maata ja vähese maaga talupoegadele maad, parandada kehvikute ja keskmike olukorda maksu- ja võlakoorma kergendamisega, piirata kulaklust ja likvideerida ekspluateerimine.

Maareform ei olnud võrdsustav. Võrdsustav jaotus oleks olnud nii majanduslikult, kui ka poliitiliselt kahjulik, sest ta oleks võtnud palju aega ja suuri vahendeid ning oleks loonud väikekodanlikke illusioone ja seega takistanud sotsialismi arendamist.

Maareformi teostamist alustati osaliselt juba 12.juulist 1940.a., mil president andis välja korralduse riiklikku tagavarasse arvatud maadest maa andmise neile, kes rahvusvaheliste lepingute täitmisest või riigikaitse vajadusest tingitult olid lahkunud oma senistest majapidamistest. Ülejääk maast jagati maatameestele ja anti juurdelõigeteks.[2]

Riigivolikogu 23.juuli deklaratsiooniga kuulutati maa rahva omandiks: maa kinnistatakse põliseks omandiks, igasugused katsed haarata talupoegade isiklikku omandust tõkestatakse otsustavalt. Deklaratsioon kustutas köik maamaksud ja võlad, mis olid seotud kodanliku maareformi elluviimisega.[3]

---

[1] V.I. L e n i n , Teosed, 26.kd., Tallinn, 1954, lk.336.
[2] ENSV ORKA, f.R-6, nim.5, s.-ü.141, l.28.
[3] "Riigi Teataja" 1940, nr.77, art.744.

ENSV RKN ja EK(b)P KK määrus 2.oktoobrist 1940.a.[1] ja sellele järgnenud juhend[2] selgitasid, missugused maad tuleb haarata maafondi:

a) kõigist 23.juuliks 1940.a. ühes omandis olnud maadest üle 30 ha ulatuvad osad;

b) kõik maad, mis 23.juulil 1940.a. olid kirikute, koguduste, usuühingute ja nende liitude ning kloostrite valduses;

c) kõik 23.juulil 1940.a. aadlikele või endistele aadlikele kuulunud maad;

d) kõik 23.juulil 1940.a. riigile kuulunud maad;

e) kõik 23.juulil 1940.a. kohalikele omavalitsustele kuulunud maad.

Maad tuli anda esmajärjekorras maatameestele, põllutöölistele, pooleterameestele ja rentnikele.[3] Juurdelõiked maatameestele tuli anda nii, et suurus ei ületaks 12 ha. Kui põllumaad olid väga kehvad, võis krundi üldsuurus ületada ka 15 ha.

3.augustil 1940.a. kinnitas maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise komitee Virumaa kolmeliikmelise maakomitee ja spetsialistid selle juures. Komiteesse kuulusid Jaan Jaaska, Harri Raag ja Villem Soo.[4] Spetsialistid Virumaa maakomitee juures - maakonsulent Toomas Takjas,

---

1 "ENSV Teataja" 1940, nr.17, art.192.

2 "ENSV Teataja" 1940, nr.18, art.212.

3 Samas.

4 H. T i i d o , Nõukogude maareform Eestis, Tallinn,1960, lk.31.

maatulunduskonsulent Aksel Mark, Viru Maaameti juhataja E. Pajos ja tema asetäitja J.Timur.[1] 8.augustil Virumaa maakomitee moodustanud iga vallavalitsuse juurde 3-liikmelise vallakomitee, kuhu kuulusid maatameeste esindajad ja vähese maaga talupojad. Komitee juurde kuulusid ka spetsialistid - maamöötja ja maakonsulent või joonestaja.

15-2o.augustil tegid vallakomiteed kindlaks nõudmised maa suhtes ja 22.augustiks selgitati välja maatagavarasse arvatava fondi suurus igas vallas Virumaal.[2]

Maareformi vastu tunti köikjal väga suurt huvi. Viru-Maidla vallavalitsuses käisid juba esimesel päeval 1oo maasoovijat. Undlas püsis terve päeva vallamajas maasaamise avalduste esitamise järjekord. Paljude külade talupojad söitsid kohale üheskoos. Avaldusi maa saamiseks esitati rohkearvuliselt. Vao vallas 63o, Rägavere vallas 434,[3] Küti vallas 455 jne. Löplikult Küti valla taludest 256 vajas juurdelöikeks 2399 ha maad. Öigustatud maasaajaid oli 275. Vallas oli üle 3o ha talusid 1o4 maareserviga 1o91 ha ja 8 "vedelvorsti" talu 179 ha maaga. Kokku väljajagamisele kuulus 127o ha.[4]

Kogu Virumaa ulatuses esialgsed kokkuvötted näitasid, et juurdelöikeid soovis 75oo inimest 4o ooo ha ulatuses ja maatamehi oli 4534.[5]

---

1 "Kommunist" nr.35, 5.aug.194o.
2 ENSV ORKA, f.R-1819, nim.1, s.-ü.4, l.87.
3 "Punane Täht" nr.8o, 6.juuli 1965.
4 "Virumaa Teataja" nr.97, 23.aug.194o.
5 "Rahva Hääl" nr.63, 24.aug.194o.

Kulaklus sõlmis fiktiivseid lepinguid tükeldas maad oma laste, sugulaste ja tuttavate vahel, et säilitada tervikliikult oma maa ja moonutada maareformi sisu. Suurtalunike pojad ja tütred esitasid arvukalt avaldusi maa saamiseks.

Pärast puhastustööd maasaajate nimekirjades - kustutati üle 12 ha talukohaga maasoovijad, kulaklikud elemendid jne. - vähenes maasoovijate arv üle ühe kolmandiku. Maareserve oli Virumaal 77 o56 ha, neist arvestati väljajagamisele kuuluvaks 58 667 ha.[1]

Maa jaotamisele asuti öige varsti. Enne koostati jaotamiskavad, siis asuti kruntide väljaandmisele. 5.septembril 194o.a. oli maareform Virumaal arenenud selliselt:" On likvideeritud Pagari möisamajapidamine. Jaotamiskavad on kinnitatud Voore, Vasta-Unnukse ning kinnitamisel Essu möisasüdame kohta. Kruntide väljajagamine tuleb Pödrangu, Ulvi, Varangu ja Ubja möisates, koostamisel on tükeldamiskava Varudi ja Veltsi möisate kohta. Järjekorras on Vanamöisa. Essust on juurdelöikeid saanud 13 endist möisatöölist."[2]

9. oktoober kujunes suurpäevaks paljudele väikekohapidajatele ja maatameestele, kuna sel päeval rahuldati nende soovid maa saamiseks.[3] Oktoobri esimesel poolel löpetati maareformi teostamine Narva, Piiri, Raja, Roela, Küti, Erra, Mahu, Tudulinna, Vasknarva, Vohnja, Salla, Rakvere, Maidla ja Assamalla valdades.[4]

---

1 194o.a. ,.., dok.nr.218, lk.279.
2 "Rahva Hääl" nr.75, 5.sept.194o.
3 "Virumaa Teataja", 9.okt.194o.
4 "Rahva Hääl" nr.115, 23.okt.194o.

Üldjoontes oli maareform 21.oktoobriks Virumaal lõpetatud.[1]

24.oktoobril saadud andmete järgi tehtud kokkuvõte näitas, et loodi 2005 uut maakohta kogupindalaga 20520 ha. Juurdelõikeid anti 9520 ha ulatuses väiketaludele. 7936 ha läks sovhooside alla, riigi metsatagavarasse arvati 16850 ha ja riigi maareservi 4049 ha.[2] Põllumajanduse Rahvakomissari Abelsi sõnade järgi Virumaa viis maakorraldustööd kõige kiiremini läbi. Maareformi läbiviimine polnud veel aga täielikult lõppenud. Tuli maakorraldajate ja maakomiteede tööd kvaliteedi järgi kontrollida. Ja mis ilmnes? Avanduse ümbruskonna kavad tulid peaaegu täiesti ümber teha. Maakonnakomitee arvates oli Avanduse ringkond kõige nõrgem, sest kavad olid siin koostatud hooletult ning oskamatult ja kohalikel talupidajatel polnud maa korraldustöödest midagi teatatud.[3]

Kulakud ja nende käsilased levitasid kahjulikke kuuldusi. Maasaajaid hoiatati nende poolt, et uued maad on viletsad, püüti veenda, et vahetuse teel äraminev maatükk on suurema väärtusega kui uus vastuantav. Näiteks Iisakus Herman Juuse polnud sugugi rahul oma juurdelõikega. Talle anti tema talu vastas asuv 3 ha suurune maatükk, ära pidi andma aga kaks kaugemal asuvat maatükki. H.Juuse protesteeris: mis kasu on tal juurdelõikest põllule kui heinamaa ära

---

1 "Punane Virumaa" nr.5, 21.okt.1940.
2 "Rahva Hääl" nr.122, 28.okt.1940.
3 "Punane Virumaa" nr.5, 21.okt.1940.

võetakse. Komitees selgus, et heinamaa asemel läheb ära raiesmik ja liivanömm. Juuse oli uskunud teisi mehi, kes teda veensid, et komitee teeb ülekohut.[1]

Maakonnakomiteele saabus palju teateid, et kulakud, kellelt on osa maad ära võetud maatameeste ja kehvikute jaoks, on asunud kõige avalikuma sabotaaži teele. On ilmnenud ka otsesélt kuritegelikke akte, mis kuuluvad kohtulikule karistusele - on teostatud ära võetud metsa rüüstamist, reservi arvatud maadel on jäetud künnid tegemata.[2]

Assamallas tungis kulak Evald Rooplik kallale maasaajale Eduard Oolele, peksis ja ähvardas talu maha põletada.[3]

Tuli ette ka maast loobumisi. Küti vallas asutati Vinni ja Küti sovhoosid. Põllumehed lootsid, et nende möisate maad lähevad jagamisele, kuna aga maad saab mujalt, siis nad loobusid maast, jäädes sovhoositöölisteks.

15.jaan.1941.a. oli maast loobunud 247 maasaajat.[4] Põhjuseks toodi tööjõu vähesust, koha hoonestamatust, heinamaa puudumist, maa vesisust jne. Kahtlemata avaldas möju ka kulakluse "selgitustöö" maasaajate hulgas.

Need maasaajad aga , kes pikisilmi olid oodanud oma maad, saatsid tänuavaldusi Virumaa maakomiteele, näiteks Purtse kalurid saatsid ühise tänuavalduse.[5]. Täitus paljude talupoegade unistus hobuse pidamiseks. See avaldub Venevere

---

1 "Punane Virumaa" nr.4, 18.okt.194o.
2 "Punane Virumaa" nr.7, 25.okt.194o.
3 H. T i i d o , Nöukogude maareform Eestis, lk.56.
4 Samas, lk.62.
5 "Punane Virumaa" nr.8, 28.okt.194o.

talupoja Olev Sepale sõnades, kellele teatati, et ta saab juurde ühe hektari põldu ja 3 ha heinamaad (seni oli tal 7,5 ha maad):"Varem sain suure hädaga pidada 2 lehma, nüüd võin pidada 3 lehma ja hobuse. Majapidamine ilma hobuseta on raske, saad laenukski kasutada alles siis , kui teistel töö on tehtud."[1]

Virumaa bolševike I konverentsil 28.jaan.1941.a. oma aruandekõnes A.Stamm märkis, et maakonnas on loodud 2324 uut talumajapidamist ja 2708 väikekohapidajat on saanud juurdelõikeid,[2] sest vahepeal oli esitatud uusi avaldusi.

Maareformi esimesel poolel tuli läbi vaadata palju kaebusavaldusi talupoegadelt. Eriti palju oli neid Alutaguses, kus olid 50-100 ha-sed kohad. Suur osa kaebusi ei olnud õigustatud, need olid suurnike katsed maa tagasisaamiseks. Algas maareformi teise poole teostamine, uute majapidamiste asutamine ja tugevdamine.

Vastavalt EK(b)P KK ja ENSV RKN määrusele 18.oktoobrist 1940.a.[3] anti talupoegadele soodsatel tingimustel krediiti loomade ja inventari muretsemiseks. Inventari soetamiseks anti laenu 5 aasta peale, töö- ja kariloomade soetamiseks 3 aasta peale, elamute ja põllumajandushoonete ehitamiseks 7 aasta peale. Kuni 1941.a. jaanuarini oli Virumaal 1150 majapidamist võtnud krediiti 1 miljoni rubla ulatuses.[4]

---

1 "Punane Virumaa" nr.5, 21.okt.1940.

2 "Rahva Hääl" nr.24(197), 29.jaan.1941.

3 Kee r, R. Põllumajanduse kollektiviseerimine Virumaal (1944--50), lk.50. (diplomitöö)

4 "Rahva Hääl" nr.24, 29.jaan.1941.

7.jaanuaril 1941.a. andis ENSV RKN määruse talupidajate vanade võlgade ja maksude kustutamise kohta, mille järgi vabastati talumajapidamised köikide võlgade tasumisest, mis on seotud varem teostatud maareformiga ja kustutati köik maksu- ja trahvivölad, mis neil olid tasuda 1.jaanuariks 194o.a.[1]

Maareformiga kaasnes ka lehmatuse likvideerimine.[2] Selle ülesande teostamine läks samuti Virumaal edukalt, tulemusi näeme järgnevast tabelist:[3]

kokku lehmatuid 194o.a. sügisel	1117
kokku lehmatuid 21.apr.1941.a.	655
kokku lehmatuid 15.mail1941.a.	329
kokku lehmatuid 1.juunil 1941.a.	222

Lehmatuse likvideerimist ei jöutud täielikult löpule viia, sest algul takistasid seda rasked söödatingimused ja löpul söja algus.

Uusmaasaajaid püüti abistada ka teiste loomade kasvatamisel. Lammaste kasvatamiseks asutati ühiskopleid. Ühiskoplite loomise hingeks oli V.Soo 1.juuniks 1941.a. oli loodud 46 ühiskoplit (üks rohkem kui plaanis ette nähtud). Ühiskoplites oli 6133 lammast, koplid haarasid enda alla 187o ha suuruse maaala.[4]

---

1 "Punane Virumaa" nr.3, 9.jaan.1941.

2 25.märtsi 1941.a. ENSV RKN ja EK(b)P KK määruse alusel osteti kariloomi kokku ja müüdi soodsa hinnaga talupoegadele.

3 194o.a. ..., dok.nr.349, lk.444-447.

4 Samas, lk.446.

Põllumajanduslike nõuannete saamiseks oli Virumaa jaotatud 12-ks agronoomseks piirkonnaks:[1] Rakvere, Kadrina, Haljala, Viru-Jaagupi, Väike-Maarja, Simuna, Iisaku, Jõhvi, Lüganuse, Skarjatina ja Narva piirkonnad. Igas piirkonnas oli vanem agronoom, agronoom , zootehnik, veterinaararst, maamõõtja ja aiandusassistent.

28.aprillil likvideeriti maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise komiteed ja nende funktsioonid pandi täitevkomiteedele. Maareform oli kogu vabariigi ulatuses lõppenud.

Maareformi tulemused:

a) maanälg likvideeriti;

b) suurmaapidamised likvideeriti;

c) peaaegu täielikult likvideeriti maaproletariaat, keda enne ekspluateeris kulaklus;

d) muutus talupoegade koosseis - kehvikute ja kulakute arv vähenes, keskmike arv suurenes;

e) kaotati talupoegade võlad;

f) loodi eeldused suursotsialistliku põllumajanduse loomiseks;

g) tugevnes tööliste ja talupoegade liit.[2]

---

1 "Punane Virumaa" nr.15,8.veebr.1941.

2 N. K a r o t a m m , Õnnelik aasta, lk.16.

2. Võitlus põllutööde eduka teostamise ja põllumajanduse mehhaniseerimise eest.

1940.a. sügistööd teostas Virumaa talurahvas teadmisega et saak, mis põllult koristatakse jääb oma tarviduseks, mitte võlgade ja võlaprotsentide maksmiseks. Selle teadmise andis talupoegadele maareformi kiire teostamine, kulakluse piiramine ja eelpool nimetatud seadlused maksude ja võlgade kustutamise kohta.

Põllutööd edenesid rahuldavalt. Taliviljasaak oli Virumaal üldiselt rahuldav. Keskmine rukkisaak oli 12 ts - 16 ts hektarilt.

Septembri algul oli 95% suviviljadest juba lõigatud ja Väike-Maarjas 75% suviviljast juba katuse all. Taliviljakülvid olid juba peaaegu 100 protsendiliselt teostatud,[1] see tähendab, et ka uusmaasaajad suutsid külvid teostada. Kartul Virumaal töötas anda rekordsaaki.

10.-13.novembri maakonsulentide ettekanded piirkondadest, pärast seda kui lumi maha tuli ei olnud halvad.

Oraste seis oli igal pool hea, kui ainult lumi maha jääks külmumata maapinnale, võiksid orased kahju saada.

Viljad olid enamuses pekstud. Sügiskündi jäi teha 25-15% ulatuses olenevalt piirkondadest. Väga halb oli

---

[1] "Rahva Hääl" nr.84, 14.sept.1940.

aga olukord Narva maakonsulendi piirkonnas, kus 75% maast jäi kündmata.[1] Kui põllutööd olid enam-vähem rahuldavalt teostatud, siis muret tekitas kariloomade ületalve pidamine. Loomasöödaga oli olukord raske. Juba 1939.a. ikaldus heinasaak. 1940.a. heinasaak oli veel väiksem kui 1939.a. Nii näiteks Alutaguses ikaldus hein 20% võrra alla normaalset, põhusaak ikaldus koguni 40% võrra.[2] Loomasööda vähesuse tõttu oli juba lüpsikari vähenenud ja piima toodang langenud, karta oli veel järsumat vähenemist. Viru Maavalitsuse ette kerkisid juba 1940.a. lõpul kiireloomulised ülesanded: a) hoida ära karja hävitamine ja muretseda vajalikul hulgal lisasööta ning kasutada selleks maakonna siseseid võimalusi; b) organiseerida MTJ-d ja HMLP-d, et kevadine külviplaan saaks edukalt täidetud; c) organiseerida õigeaegne kunstväetistega varustamine, et tagada 1941.a. paremad saagid.

Söödapuudust leevendas mõningal määral juba 1940.a. oktoobris saabunud 650 t jõusööta.[3] Teistest vennasvabariikidest oli pakutud juba augustis 20 000 t jõusööta[4] ja nüüd saabuski esimene kogus jõusööta Virumaale.

11.veebruaril avaldas Virumaa Täitevkomitee sundotsuse koresööda reservide mobiliseerimiseks maakonnas.[5] Selle sundotsusega määrati ööpäevane miinimumnorm koresööda tarvitamisel:

---

1 ENSV ORKA, f.R-6, nim.1, s.-ü.481, l.2,4 ja 11.
2 "Narva Tööline", nr.1, 7.aug. 1940.
3 "Punane Virumaa" nr.8, 28.okt.1940.
4 "Narva Tööline" nr.1, 7.aug.1940.
5 "Punane Virumaa" nr.16, 11.veebr. 1941.

a) piimalehmad, pullid, vasikad - söödaks 5 kg, aluspanuks 1,5 kg;

b) hobused, varsad - söödaks 8 kg, aluspanuks 1 kg;

c) lambad, kitsed - söödaks 2 kg;

d) sead - aluspanuks o,5 kg.

Kui loomapidaja võttis metsatööst ja -veost osa, siis suurenes norm köikidele loomadele peres 5% võrra.[1]

Sundotsuse põhjal Virumaa TK Maakonnal oli öigus kohustada talupidajat müüma oma majapidamises olevat koresööda reservi määratud hindadega vajajatele või andma Virumaa TK Maaosakonna söödabaaside valdusse, saades vastu jöusööta.

Seda otsust püüdsid kulakud ignoreerida. Salla vallas kulak Meho, kel oli ligi 16 t üleliigset koresööta, ei täitnud täitevkomitee korraldust ega andnud keskmik Ennokile koresööta. Vaivara vallas kulak Ivan Bolgov raiskas oma koresööda loomade aluspõhuks.[2]

Eelpool nimetatud sundotsus keelas veiste tapmise ilma loata maakonna piires, mis oli vajalik kulakluse massilise loomade hävitamise püüde tökestamiseks. Samuti oli vaja veiseid lehmatute varustamiseks, milleks Virumaa TK Maaosakond loomi kokku ostis.

Ka ENSV Pöllumajanduse Rahvakomissariaadi abiga sai Virumaa koresööta. Koresööda tagavaradest teistes vabariigi osades eraldati Virumaale 3oo ts koresööta äratrans-

[1] "Punane Virumaa" nr.16, 11.veebr.1941.

[2] "Bolševik" nr.3, 1941 , lk.178.

portimiseks 6-1o.maini 1941.a.[1] Koresööta asuti kiiresti kohale vedama. Suudeti vedada ca 26o ts põhiliselt Harju- ja Järvamaalt:

Erra valla TK käsutusse 15 ts heinu,

Illuka valla TK käsutusse 16 ts segapõhku,

Kohtla valla TK käsutusse 38 ts põhku,

Mäetaguse valla TK käsutusse 18 ts põhku,

Jõhvi valla TK käsutusse 19 ts põhku,

Avanduse valla TK käsutusse 19 ts põhku,

Lüganuse valla TK käsutusse ca 32 ts põhku,

Rakvere valla TK käsutusse ca 16 ts põhku,

Kundla valla TK käsutusse ca 16 ts põhku,

(siiani Harjumaa sovhoosidest)

Paasvere valda ja Assamalla valda mõlemisse ca 15 ts põhku jäi saata (Järvamaalt).[2]

Sellised sammud karja eest hoolitsemisel suutsid paljusid kõhklevaid talupoegi nõukogude korra eelistes veenda, sest kodanliku korra ajal pidid talupojad ise kulakutelt hingehinna eest loomasööta muretsema. Sellega anti jällegi hoop kulakluse mõjuvõimule.

Juba 194o.a. sügisel algas ka talupoegade abistamine põllutööde teostamisel. 1939.a. põllumajanduse loenduse andmeil oli Virumaal 758 mootorit ja 145 traktorit. Mootoreid kasutati peamiselt viljapeksul. Traktoreid ei olnud aga üldse Raja, Piiri, Palmse, Vasknarva, Vohnja vallas.

---

[1] ENSV ORKA, f.R-6, nim.1, s.-ü.733, l.54.

[2] ENSV ORKA, f.R-6, nim.1, s.-ü.733, l.54.

Lüganuse vallas oli üks traktor. Illuka, Kunda, Maidla, Mäetaguse, Narva ja Paasvere vallas kaks traktorit. Kõige rohkem oli traktoreid Vao vallas - 26 ja Avanduse vallas - 12.[1] Enamus traktoreist olid nõrgajõulised, vanad ratastraktorid.

Põllutöömasinaid oli ka napilt. Näiteks 1842 laialtja 622 reaskülvajat, s.t. 11,3 talu kohta üks laialtkülvaja ja 33,7 talu kohta üks reaskülvaja.[2]

194o.a. kasutati sügiskünnil ja uudismaa valmistamisel ära kõik eratraktorid ja töötasid juba Jõhvi masinatraktorijaama traktorid.

194o/41.a. talvel oli vaja ette valmistada ja kevadel põllutöödeks täielikult komplekteerida 3 MTJ-i - Rakvere, Jõhvi ja Vihula ning igasse valda asutada üks HMLP.

Virumaa MTJ-dele eraldati Põllumaj. RK poolt traktoreid - Jõhvi MTJ 15 traktorit,
Rakvere MTJ 14 traktorit ja
Vihula MTJ 12 traktorit.[3]

MTJ-dele eraldati Virumaa Täitevkomitee poolt tasuta kasutamiseks hooned ja maaala. Jõhvi MTJ asus Edise mõisa südames, sai kasutada talle tarvilikud hooned ja 3o ha maad. Rakvere MTJ sai kasutada Voore mõisa südamiku ja hooned.[4] Ka remondiinventar leiti.Jõhvi MTJ sai Rakveres natsionaliseeritud Laasbergi töökoja sisseseade ja Rakvere

---

1 "Punane Virumaa" nr.14, 6.veebr. 1941.
2 Samas.
3 ENSV ORKA, f.R-1o34, nim.1, s.-ü.51, l.14.
4 Samas, l.19.

MTJ Rakveres natsionaliseeritud Mannovi mehaanika ja Krunksi metallitöökoja sisseseaded.[1]

MTJ-de traktoristide kaadriga varustamiseks toimusid kolmed traktoristide kursused. Kursustest osavõtjatele anti stipendiumi 6o rbl kuus. Esimesed kursused algasid 1941.a. jaanuaris Rakveres, osavõtjaid 61. Algajaile kestsid kursused 8o päeva, edasijõudnutele 4o päeva.[2] Kursuste kolme lennu heade lõpetanute protsent oli 8o,5, venekeelse grupi headega lõpetanute protsent oli isegi 94,12.[3]

Kui Rakvere MTJ direktor Kivimägi ja Jõhvi MTJ direktor Tarassov asusid komplekteerima traktoriste, siis oli esitatud 5oo sooviavaldust. Tuli moodustada komisjon ja valida välja 12o traktoristi.[4]

Kevadisteks põllutöödeks olid kahe MTJ traktorid valmis, Vihula MTJ traktorid asusid tööle 1.juunil,[5] sest organiseerimistöö oli seal veninud.

Töö eest kehvikute ja keskmike põldudel võis tasuda natuuras või rahas. ENSV Põllumajanduse RK poolt olid kehtestatud sellised natuuratasunormid (kg-des)1 ha tehtud töö eest: kevadkünd - 7o , kartulivõtmine - 35o,
külv - 14, kartulipanek - 17o,
viljalõikus-35 , muldamine - 45,
äestamine, koorimine, randaalimine - 2,5, sügiskünd -5o.

---

1 ENSV ORKA, f.R-1o34, nim.1, s.-ü.51, l.43-44.
2 "Rahva Hääl" nr.23, 28.jaan.1941.
3 "Punane Virumaa" nr.52, 1o.mai 1941.
4 "Punane Virumaa" nr.33, 28.dets.194o.
5 "Rahva Hääl" nr.13o, 5.juuni 1941.

Natuuratasu viljapeksu eest oli 4% pekstud viljast. Kolhoosidele tehtud töö eest tasunorme vähendati 2o% võrra, palgalist tööjõudu kasutavatel majapidamistel tasumäär oli 5o% kõrgem.

Rahaline tasu traktoritöö eest ühe hektari pealt:

üleskündmine - 23 rbl.,
äestamine - 2,5o rbl.,
külv - 8 rbl.,
kultuveerimine- 8 rbl.,
heinaniitmine - 6,5o rbl., jne.[1]

Kolmekümne kolmest HMLP-st oli paremas olukorras Roela valla HMLP, kus oli 17 hobust koos tööriistade ja masinatega.[2] Üldse Virumaa HMLP-d omasid inventari ja loomi järgmiselt:[3]

hobuse adrad - 283,
ühe hobuse adrad - 281,
kartlimutid - 346,
kultivaatorid ja vedruäkked - 343,
sik-sak äkked - 284,
kerged külviäkked - 177,
reaskülvajad - 139,
viljaniitjad - 74,
hobuniitjad viljalõikuse aparaadiga - 141,
kartulivõtjad - 1o3,

---

1 ENSV ORKA, f.R-1o34, nim.1, s.ü.51, l.17-18.
2 "Rahva Hääl" nr.1o8, 1o.mai 1941.
3 ENSV ORKA, f.R-1o34, nim.1, s.-ü.51, l.85.

hobuserehad - 176,

vankrid - 648,

reed - 648,

hobused - 69o. HMLP-dele kinnistati Põllumajanduse RK soovitusel lahkunud saksa kodanike talud.

Lepingud HMLP-ga tuli sõlmida juba 15-2o.aprilliks vahendite kasutamiseks. Ajutiseks kasutamiseks antud põllutöömasinate ja riistade tasunorm kehvikutele ja keskmikele ühe päeva eest köikus vastavalt põllutöö riistale o,2o-6 rublani.[1]

Mineraalväetistega varustamist suurendati Eesti NSV põllumajanduse arendamise plaani järgi võrreldes 1939.a. Nii planeeriti 1941.a. tarvidusteks superfosfaati ja kaalisoola 2o% rohkem ja lämmastikväetisi 65% rohkem.[2]

Vastavalt sellele koostati ENSV Põllumajanduse RK poolt mineraalväetiste jaotuskava 1941.aastaks:[3]

Maakond (väetise kogus kvintaalides)	Fosforväetised		Kaaliväetised		Lämmastikväetised	
	Tarvit. 1939	Plaan 1941	Tarvit. 1939	Plaan 1941	Tarvit. 1939	Plaan 1941
Virumaa	32681,3	3o1oo	8468,3	89oo	1o915,3	165oo

1.jaanuarist kuni 31.maini oli Virumaale müüdud mineraalväetisi:

superfosfaati 26 836,68 kvintaali (aastaplaanist 89,2%, kevadisest plaanist 132,9%);

[1] ENSV ORKA, f.R-1o34, nim.1, s.-ü.51, l.19.
[2] ENSV ORKA, f.R-6, nim.5, s.-ü.2o7, l.4.
[3] ENSV ORKA, f.R-6, nim.5, s.-ü.223, l.11.

kaalisoola 6374,91 kvintaali (aastaplaanist 71,6%, kevadisest plaanist 89,8%);

lämmastikväetisi 1o 265,54 kvintaali (aastaplaanist 62,2%).[1]

Vajalikud eeltingimused kevadiste külvitööde teostamiseks Virumaal olid seega loodud.

Virumaa külviplaan oli 77 439 ha.[2] Kultuuride all oli ja külvata Virumaal tuli:

talirukis ja -nisu (1941.a. löikus) 19 526,13 ha,

suviteravili (oder, kaer, segavili, suvinisu) 48175,18ha,

kartul 16 221,31 ha,

köögivili 1365 ha,

lina 1379, 4o ha,

üheaastased heina- ja söödakultuurid 1o 767,86 ha,

mitmeaastane põldhein (eelmise aasta külv) 21278,17 ha,

kultuurideta kesa 4317,27 ha,

mitmeaastase põlluheina külviplaan 13 939,44 ha.[3]

Kevadtööde alguse eel tehtud viimased seemnevilja registreerimised näitasid, et maakonnas külviks on vilja puudu ja seda tuleb sisse vedada teistest maakondadest. Rukist puudus näiteks 931 t, otra 182 t, peluskit 179 t, vikki 123 t,[4] teisi söögiteravilju oli vähem puudu.

Samal ajal maaharimine juba käis täie hooga, ainult metsarikkamates paikkondades, kus maapind oli veel märg, ei

---

[1] ENSV ORKA, f.R-6, nim.5, s.-ü.223, l.11.
[2] "Rahva Hääl" nr.12o, 24.mai 1941.
[3] ENSV ORKA, f.R-1o34, nim.1, s.-ü.5, l.155.
[4] "Rahva Hääl" nr.1o8, 1o.mai 1941.

saadud alustada.

Rakvere MTJ saatis esimese traktoribrigaadi välja 5. mail. Jaama 4 brigaadi olid jaotatud oma piirkondadesse. Üks suundus tööle Undla ja Vohnja valdadesse, teine Sõmeru ja Mahu valdadesse, kolmas Rägavere ja Roela valdadesse ja neljas Vao ning Salla valdadesse.[1]

25.maiks oli külviplaanist täidetud 28,28%.[2] Tööle rakendati ka eratraktorid, töötas umbes 130 traktorit.[3] 30. maiks oli külviplaanist täidetud juba 68,36%.[4] Traktorijaamadest edukamalt täitis tööülesandeid Rakvere MTJ , mis 31.maiks oli aastaplaanist täitnud 74,7% ja teinud 1718 ha pehmet kündi.[5]

Kuna 1.juunil asus tööle ka Vihula MTJ, siis 10.juunil täitis Virumaa külviplaani 102,23 protsendiliselt.[6]

Põllumajanduse mehhaniseerimiseks oli vaja ka elektrienergia süsteemi laiendada.

1939.a. lõpul olid Virumaal suurematelt jõujaamadeks, mis varustasid põllumajandust elektriga, Virumaa Elektri Selts (Püssi), Port-Kunda ja Esimene Eesti Põlevkivitööstus. 1941.a. ei olnud vajalik uute jõujaamade ehitamine põllumajanduse varustamiseks[7], sest nimetatud jaamad andsid külllaldaselt energiat.

1940.a. lõpuks tõusis põllumajandust elektriga varus-

---

1 "Rahva Hääl" nr.108, 10.mai 1941.
2 "Rahva Hääl" nr.122, 27.mai 1941.
3 "Punane Virumaa" nr.29, 13.märts 1941.
4 "Rahva Hääl" nr.127, 2.juuni 1941.
5 "Rahva Hääl" nr.129, 4.juuni 1941.
6 "Rahva Hääl" nr.136, 12.juuni 1941.
7 ENSV ORKA, f.R-6, nim.5, s.-ü.212, l.2.

tavate alajaamade arv Virumaal 127-le, seega juurdekasv 42,6% aasta jooksul.[1]

1941.a. plaanis oli ette nähtud 164 põllumajandusliku alajaama väljaehitamine, aastane juurdekasv 129%, alajaamade koguarv 291.[2]

1941.a. kavatseti ehitada plaani järgi põllumajandust varustavaid kõrgepingeliine:

1) Rakvere-Tapa magistraalil: (see magistraal oli valminud 1940.aastal, mille tulemusel elektrivalguse said Vinni, Inju, Kadrina ja Tapa[3])

a) Tapa - Ambla - Jäneda haruliin;

b) Kadrina - Koplimetsa haruliin;

c) Kadrina - Kihlevere - Kolu haruliin;

d) Kadrina - Neeruti haruliin;

e) Hulja haruliin.

2) Kunda-Rakvere magistraalil Arkna - Haljala haruliin.

3) Rakvere-Mõdriku liinil pikendus Viru-Jaagupi - Kulina asundus - 12 km.

4) Väike-Maarja - Rakvere magistraalil:

a) Tõnuvere haruliin;

b) Alajaam Aburi piirkonnas;

c) Väike-Maarja - Vao haruliin;

d) Väike-Maarja - Triigi haruliin.[4]

1941.a. plaani järgi tuli Virumaal teha ulatuslikke

---

1 ENSV ORKA, f.R-6, nim.5, s.-ü.212, l.4

2 Samas.

3 "Rahva Hääl" nr.75, 5.sept.1941.

4 ENSV ORKA, f.R-6, nim.5, s.-ü.221, l.4-7.

maaparandustöid. Uudismaid oleks haritud üles 2200 hektarit ja kaevatud kuivenduskraave riiklike summadega 50 252 m.[1]

1941.a. teostati veel üks muudatus ENSV RKN ja EK(b)P KK poolt talupoegade suhtes - kehtestati ühtsed müüginormid riigile:[2]

Saaduse nimetus	Talukoha suurus hektarides					
	kuni 5	5-10	10-15	15-20	20-25	üle 25
teravili 1 ha-lt	55	65	85	100	150	190
liha majapidamiselt kg	25	40	70	120	200	300
piima ha kg	35	40	45	50	60	75
kartuleid ha kg	70	90	120	160	210	240
vill grammides ha	130	140	150	160	170	190

Normid olid arvestatud selliselt, et nad kehvikute ja keskmike majapidamistele poleks koormavad. Rida soodustusi said lasterikkad emad, need, kelle pojad teenisid Nõukogude Punaarmees, raugastunud talupojad, kelle perekonnas polnud töövõimelisi liikmeid. Vabastati normidest ka kolhoosid ja uusmaasaajad, kes enne nõukogude võimu maad ei omanud.

Kõik need määrused olid suunatud põllumajanduse taseme tõstmisele, linna ja maa töötava rahva heaolu parandamisele ning maa kaitsevõime tugevdamisele.

---

1 "Punane Virumaa" nr.40, 8.aprill 1941.

2 "Rahva Hääl" nr.92, 19.aprill 1941.

3. Sotsialistlik sektor põllumajanduses.

Maareformi teostamisel Virumaal hakati rajama riiklikke majandeid, et talurahvas nende kogemuste najal veenduks sotsialistliku suurpõllumajanduse vaieldamatutes eeldustes. Riiklike majandite loomiseks olid kõige sobivamad endised riigimõisad, kus olid olemas vajalikud majapidamishooned, inventar ja seeme. 1940.a. loodi Virumaal järgmised sovhoosid: Erra, Järve, Kurtna, Küti, Müüriku, Porkuni, Triigi, Ubja, Vao, Mahtudi, Vihula, Vinni ja Ulvi.[1] Need olid peamiselt teravilja ja loomakasvatusega tegelevad sovhoosid.

Loodud sovhooside territooriumid olid võrdlemisi väikesed, põllumaa vähene. Seda näitavad ka 3 sovhoosi - Küti, Ubja ja Triigi - 1940.a. saagid:[2]

Kultuuri nimetus	Küti sovhoos		Ubja sovhoos		Triigi sovhoos	
	kogusaak kg	ha saak	kogusaak kg	ha saak	kogusaak kg	ha saak kg
talirukis	32235	1239	6o7oo	1ooo	5864o	1357
jaanirukis	-	-	118oo	145o	-	-
talinisu	14675	1o12	-	-	26383	1242
suvinisu	68oo	694	142oo	1o5o	6764	1127
suuroder	2132o	853	243oo	784	35687	1552
maaoder	-	-	769	154	-	-
segavili	1288o	8o5	29275	836	-	-
kartul	-	-	19oooo	5278	685ooo	13769

[1] ENSV ORKA, f.R-275, nim.2, s.-ü.182, l.25-26.

[2] ENSV ORKA, f.R-275, nim.1, s.-ü.13o, l.38,53,33.

Peale teravilja-loomakasvatuse sovhooside loodi üks hobusekasvatuse sovhoos Alutaguse vallas Auveres.[1]

ENSV Põllutöö Rahvakomissari otsusega 19.märtsil 1941 osa sovhoose liideti.[2] Tekkisid 3 ühendsovhoosi: Vao, Jõhvi ja Viru, eraldi jäid edasi Ulvi, Mahudi ja Auvere.

Andmed ühendatud sovhooside üldsuuruse ja põllumaa kohta:[3]

sovhoos	osakonnad	üldsuurus ha	Põldu ha
	Vao	181	1o3
	Triigi-Müüriku	524	413
VAO	Porkuni	217	1o3
	Lammasküla	644	21o
	Nõmmküla	237	95
	KOKKU	18o3	924
	Järve	145	93
JÕHVI	Kurtna	238	1o7
	Erra	155	135
	KOKKU	538	335
	Vinni	1352	5o9
	Ubja	52o	215
VIRU	Varudi	128	67
	Küti	198	134
	Vihula	1o9	31
	KOKKU	23o7	956

[1] ENSV ORKA, f.R-275, nim.2, s.-ü.182, l.25.
[2] ENSV ORKA, f.R-275, nim.2, s.-ü.182, l.28.
[3] Samas.

Kuna sovhoosid ei suutnud talupoegi täielikult ühendada, loodi täieliku vabatahtlikkuse alusel, sunduseta Eesti NSV-s esimesel nõukogude aastal 9 kolhoosi ja 5 neist Virumaal. See oli loomulik, sest juba V.I.Lenin ütles:"Meie ülesanne väiketalupoegade suhtes seisab kõigepealt selles, et nende eratootmine, eraomand muuta kollektiivseks omandiks, kuid mitte vägivaldselt, vaid eeskuju varal, pakkudes selle jaoks ühiskondlikku abi."[1]

Juba 194o.a. augustis võttis Võipere 15o osavõtjaga koosolek vastu resolutsiooni: "Koosolek tervitab ENSV Konstitutsiooni, mis kindlustab töötavale rahvale maa pölise pidamise tasuta ning jätab vabaks arenemistee täiuslikumale majandusvormile..."[2]

Huvi kolhooside vastu oli vördlemisi suur, paljudes kohtades esitati avaldusi kolhooside moodustamiseks. Eriti olid kolhooside asutamisest huvitatud Narva-taguse 4 valla elanikud, kes ka kolhoosidega olid rohkem tutvunud, kuna elasid Vene NFSV piiri ääres. Põllumajandusosakonna talukorrastuse nõunik V.Ojamaa iseloomustab põhjusi, miks Narva-taguses kolhoose rohkem sooviti.

Nagu näitavad põllumajandusloendusel saadud andmed on neljas Narva-taguses vallas (Narva, Piiri, Raja, Vasknarva) 2o75 majapidamist, millede valduses on kogusummas 37 664 ha maad. Keskmiselt oleks seega iga talundi suurus 18,15 ha. Kui lähemalt tutvuda talundite põllumajandusliku olukorraga,

---

[1] V.I. L e n i n , Teosed, 28.kd., Tallinn,1955, lk.182.
[2] "Rahva Hääl" nr.73, 3.sept.194o.

siis näeme, et tulu kasutusel olevast maast Narva-taguses on äärmiselt väike. Nii on põldu igas talundis keskmiselt ainult 2,96 ha ja heinamaad 4,58 ha. Suure osa talumaadest moodustab kõlbmata maa - soo, liivane nõmmepealne või võsamets. Kultuurmaade vähesuse peamiseks põhjuseks on asjaolu, et talundid koosnevad tavaliselt mitmest (keskmiselt kuni 5-st) eraldi maatükist, mistõttu korralik harimine on suurel määral raskendatud. Põllutöö mehhaniseerimine on täiel määral välja lülitatud. Loomade arv on väga väike. Keskmiselt iga majapidamise kohta tuleb hobuseid 0,8, sarvloomi 2,4, sigu 1,2, lambaid 2,2. Keskmine piimatoodang aastas lehma kohta on ainult 1300 kg, normaalselt peaks olema 3000-3500.[1]

Karjamaade kauguse tõttu (keskmiselt 3,5 km) läheb kaduma suur protsent naturaalväetist.

Maade harimine toimub puudulikult, kuna talundite meespere on sunnitud otsima kõrvalteenistust muudel aladel. Üsna suur protsent taluomanikke on sunnitud vilja väljast sisse vedama.

Juurdelõigetest talupojad huvitatud ei ole, see muudaks talud veel laialipillatumaks.

Kollektiviseerimisel oleks võimalik läbi viia suurejoonelist põllutööde mehhaniseerimist, suurendada uudismaa pindala ja sarvloomade arvu juba paari aastaga 50% võrra ja tõsta piimatoodangut 2-3 korda.[2] Kollektiivne majapidamine

[1] 1940.a. ... , dok.247, lk.309-311.

[2] Samas, lk.309-311.

võimaldaks turustada saadusi vaheltkauplejateta ning põllumajanduslikke töid juhiksid asjatundjad.

Nendel põhjustel soovisid maanõunik V.Ojamaa andmeil kolhoosi asutada Raja valla Omuti, Sagrivje, Kondushi, Radoveli, Skarjatina, Saborovje, Peredoki, Skamja küla ja Vasknarva valla Kuninga küla talupojad.[1]

Avaldusi kolhoosi loomiseks esitati ka Kunda vallas. Talupoeg Eisma esitas ÜMÜ-le avalduse, et kohapeal soovitakse kolhoosi põhjusel, et eelolev maareform ei suuda maatahtjaid teisiti rahuldada, kuna maasoovijaid on palju,maad aga vähe.

Elanike poolt aga vastavat avaldust ei tehtud.

Assamalla valla Lasila asunduse elanik Oskar Vall soovitas ÜMÜ osakonnale asutada Lasila asunduses kolhoos.[2]

Tudulinnast Toomas Waas pöördus oma kirjaga Põllutöö Rahvakomissari poole, et teada saada millistel tingimustel on võimalik asutada ühismajapidamist ja palus saata tutvumiseks põhikirja, et teada saada ühismajandi moodustamiseks vajalikku inimeste arvu ja maaala suurust.[3] Samasuguse palvega esines Karl Tiit Rakvere valla Kloodi asunduses.[4]

Esimese kolhoosi asutasid Narva valla talupojad.22.septembril 1940.a. toimus Dolgaja Niva külas koosolek kolhoosi asutamisega seoses olevate küsimuste arutamiseks. Koosoleku

---

1 ENSV ORKA, f.R-6, nim.1, s.-ü.472, l.71.
2 Samas, l.69.
3 Samas, l.137.
4 Samas, l.149.

avas EK(b)P esindaja Paun, edasi köneles maakorraldaja I. Sokolov. Mitukümmend talupoega esitasid koosolekul avaldused kolhoosi astumiseks. Esimeseks oli Narva vallavanema isa Aleksander Botšarov.[1]

Sama päeva hilisõhtul toimus teine koosolek. Koosoleku avas ÜMÜ osakonna esimees I.Botšarov. Valiti kolhoosi juhtivad organid. Juhatusse valiti Maria Maleva, Aleksander Ognev, Ivan Botšarov, Vassili Vorontsev ja Vassili Bogdanov. Revisjonikomisjoni valiti Jegor Gusarov, Peeter Bodarev ja Ivan Zarekovkin. Moodustati varanduste hindamise komisjon. Kolhoosi nimeks otsustati panna "Krasnaja Niva" ("Punane Viljapõld").[2]

See oli esimene kolhoos Virumaal, kuhu astus ligi 7o% selle küla elanikest.[3]

Dolgaja Niva küla asub Narvast 2,5 km kaugusel. Külas oli 43 majapidamist. Kaks kolmandikku küla elanikkonnast tegeles põlluharimisega. Maa kogusuurus oli 561 ha, töövõimelisi talunikke 113. Loomade arv oli väike. 11o ha suuruse kultuurpinna võiks suurendada 44o hektarini, kariloomade arvu võiks suurendada 5o% võrra. Oli koostatud tööde kava kahe aasta peale, mille järgi tuli läbi viia kolhoosi sisemaa korraldus, kaevata magistraalkraav, üles künda 1oo ha uudismaad, alustada kolhoosi keskuse väljaehitamist. Järg-

---

1 "Narva Tööline" nr.21, 23.sept.194o.
2 "Narva Tööline" nr.22, 25.sept.194o.
3 N. K a r o t a m m , Önnelik aasta, lk.15.

misel aastal on kavas loomade kollektiviseerimine, juurviljaaiandi loomine.[1]

Kohe peale kolhoosi loomist algas ühine töö põldude puhastamiseks kividest ja pöösastest. Tehti vabatahtlikult rohkem kui 1o tundi ilma lõunavaheajata tööd päevas. Rakendati tööle traktor, mis kahe vahetusega töötas kuni lume tulekuni.

Külvati sügisel 24o puuda, kusjuures külvipind suurenes 2o% võrra.[2] Ühistatud oli juba 37 lehma.

1941.a. oli plaanis üles harida veel 1o ha uudismaad, sügisel künti üles 26 ha uudismaad. Plaanis oli muretseda uut inventari - 2 hobureha, kartulivõtmismasin, kultivaatoreid jt.[3]

Kinnitati rahaline eelarve suurusega 68 37o rubla. Põllusaaduste müügist tahetakse saada tulu 2987o rubla. Töötasu pidi 3oo normipäeva välja töötanud kolhoosnik saama 1o5o rubla rahas ja lisaks 6oo kg rukist, 3oo kg nisu ja otri.[4]

Kevadel kündis "Krasnaja Niva" pölde võimas "Stalinets". Jõhvi MTJ-st. Kolhoos sai kaks kartulikülvimasinat. Kavatseti külvata 2o ha nisu, 2o ha kaera, 17 ha talirukist ja maha panna 18 ha kartuleid ja hooldada mitu hektarit juurviljaaeda.[5]

194o.a. septembris asutati Narva vallas veel teine

---

1 "Narva Tööline" nr.2o, 2o.sept. 194o.
2 "Narva Tööline" nr.36, 28.okt.194o.
3 "Narva Tööline" nr.15, 1.veebr.1941.
4 Samas.
5 "Narva Tööline" nr.57, 15.mai 1941.

kolhoos "Krasnaja Komarovka" ("Punane Komarovka"). Kolhoosi liitusid köik külaelanikud. Juhatuse esimeheks valiti Narva vallavanem Aleksander Rajevski, juhatuse liikmeiks Ivan Sokolov, Nikolai Sinitsin, Vladimir Rumjantsev ja Feodor Lobanov.[1] Kolhoosi maaala oli 4oo ha. Sellest sai künda ainult 15o ha, ülejäänud olid metsa- ja rabamaad, mis annavad võimalust uudismaa tegemiseks.[2]

Sügisel kinnitati tööpäeva normatiivid, ühistati 24 lehma, 24 tööhobust ja 11 noort hobust ja paigutati need ühislautadesse,[3] milleks valiti küla suuremad tallid. Asuti ehitama uusi talle.

Nii "Krasnaja Niva" kui "Krasnaja Komarovka" said krediiti maaparanduseks 1o ooo rubla ja loomasööda, kunstväetise ning ehitusmaterjalide muretsemiseks 25 ooo rubla. "Krasnaja Komarovka" kolhoos sai riiklikust teravilja keskusest veel 1o tonni söödakaera.[4]

19.oktoobril 194o.a. toimus Raja vallas Radoveli külas kolhoosi "Novöi Putj" ("Uus Tee") asutamiskoosolek. Valiti 5 liikmeline juhatus koosseisus V.Rasputin (esimees), A.Puškarev, M.Mets, V.Skripov, A.Muru. Moodustati revisjonikomisjon ja varanduste hindamise komisjon. Kolhoosi astus 24 majapidamist ehk 6o% küla elanikkonnast.[5]

Selle kolhoosi kohta leidub ENSV ORKA-s Radoveli küla

---

1 "Narva Tööline" nr.24, 3o.sept.194o.
2 "Punane Virumaa" nr.17, 18.nov.194o.
3 "Narva Tööline" nr.51, 2.dets.194o.
4 "Narva Tööline" nr.47, 19.aprill 1941.
5 "Narva Tööline" nr.34, 23.okt.194o.

28 üksiktalupidaja palvekiri, milles üksikmajapidajad paluvad tagasi oma endisi talukohti ja uute ebaõigalste piiride muutmist. Samuti on selle palvekirja järgi kolhoosis 18 perekonda, arvult 65 kolhoosnikut.[1]

Kolhoos "Uus Tee" rajas 1940.a. sügisel uue ühise kaevu. Ühistati 17 hobust, 19 lehma, 15 lammast. Peale nende oli veel kaks töulehma, töuhobune ja härg (arvatavasti töupull - autori märkus). Loomasööda puuduse vältimiseks muretseti 200 puuda loomasööta. Sügisel künti 40 ha põldu ja koguti kolhoosi liikmetelt 400 puuda viljaseemet. Põllutöö inventarist olid olemas niidumasin, sahad, äkked[2] jne.

Viru Maakonna Täitevkomitee kinnitas kolhooside "Krasnaja Niva" ja "Krasnaja Komarovka" asutamise 28.märtsil 1941, kinnitas kolhoosi "Novõi Putj" põhikirja 8.aprillil 1941.a. ja veel 5.juunil 1941.a. kolhoosi "Svetlõi Putj" ("Helge Tee"), Raja vallas asutatud kolhoosi, põhikirja.[3]

Omaalgatuslikult organiseerisid kolhoosi Vasknarva valla Sõrenetsi (Vasknarva) küla elanikud. Kolhoosi astus 47 talu. Kolhoosile valiti nimeks "Sotsialismi Võit" ja valiti initsiatiivgrupp (ajutine juhatus).[4] Viru Maakonna Täitevkomitee ei lubanud luua "Sotsialismi Võidu" kolhoosi, sest astujate protsent oli väike ja suur osa asutajatest olid artellide käsitöölised.[5]

---

1 ENSV ORKA, f.R-6, nim.1, s.-ü.472, l.157-158.
2 "Narva Tööline" nr.51, 2.dets.1940.
3 ENSV ORKA, f.R-1034, nim.1, s.-ü.5, l.118,140 ja 231.
4 ENSV ORKA, f.R-6, nim.1, s.-ü.472, l.161-165.
5 Samas, l.200.

Narva-taguse kolhoosid olid territooriumilt väikesed, vähese põllumaaga. Eesmärgiks oli kollektiivmajandi abil majapidamist 2-5 aasta jooksul jalgadele tõsta.

Hoopis teistel põhjustel loodi viies kolhoos Virumaal - "Juuni Võit" Mäetaguse vallas Kiikla külas. Maad olid Kiiklas raskevõitu savimullamaad. Põllumaa, 600 ha ümber, ühes tükis. Arvestati, et edaspidi on võimalik saada suuri põllutöömasinaid, ei ole muud vaja, kui põllupeenrad üles künda ja ongi olemas avarad kolhoosipõllud, kus sellised masinad tööle võivad asuda ja inimeste töövaeva kergendada.

Kolhoosi astumise mõte tekkis Kiikla talupoegade hulgas juba maareformi teostamise ajal ja selle teostamiseks küsiti maakomitee esimehelt Villem Soolt nõu. V.Soo vastas: "Rutata ei maksa. Mõtelge järele, rääkige teiste talupoegadega. Löigake alles siis, kui olete üheksa korda mõõtnud."[1]

Kiikla talupojad edaspidi lugesid, mida kirjutati kolhoosielust ajalehtedes ja brošüürides ning koos käies arutati ja vahetati loetelu üle mõtteid. Kui hilissügisel asutati poliitring partei ajaloo õppimiseks, siis ringi koosolekutelgi arutati kolhoosi loomise küsimust.

Virumaa I parteikonverentsil kuuldu-nähtu andis lõpliku tõuke, mille mõjul kümme talupoega: Eduard Tinno, Rein Sekend, Rudolf ja Tidrik Tarum, Oskar Ude, Jüri Tiigimäe, August Kivil, Aleksander Meeder, Andrei Volkov ja Arno Orasmäe otsustasid,[2] et nende edaspidine tee on kolhoositee.

---

[1] E. K ü n n e p , "Juuni Võit" 1941-1966, Tallinn, 1966, lk.3.
[2] Samas, lk.5.

8.veebruaril 1941.a. kutsuti kokku rahvamajas ümbruskonna talurahva koosolek, et veenda köiki kolhoosi astuma.[1] Ettekande tegi rahvamaja juhataja Arno Orasmäe, rääkides kolhoosikorra eelistest. Kolhoosi organiseerimine toimus teravas klassivõitluses. Nii olid koosolekuks ette valmistunud ka endine aktiivne isamaaliitlane kulak M.Reisalu ja tema käsilane J.Reimand, kelle eesmärgiks oli kolhoosi organiseerimist nurja ajada.

Mihkel Reisalu tegi ettepaneku kolhoosi asutamine aasta võrra edasi lükata, et siis astub temagi kolhoosi. Endine Mäetaguse vallavanem Johannes Reimand aga köneles, et kehvikutest pole mõtet üldse kolhoosi luua, pole neil ju kaasa tuua ei vankrit ega atra, rääkimata loomadest. Kolhoos tulevat luua ainult jõukamatest talupoegadest. Kehvikud,kui tahavad, võivad luua endale teise kolhoosi. Eks elu näita kumb paremini toime tuleb. Niisiis kulak püüdis avaldada talupoegadele oma endist mõju: tehke nii nagu mina, vaatame kuidas aasta pärast olukorrad kujunevad. Kulaku kaaslane aga hoiatas keskmikke: kehvikutega ühiselt kolhoositeele minna on sama, mis oma püksid neile jalga anda. Kui aga ühismajandit just looma sunnitakse, siis tulge ainult meiega ja meie juhtimisel.

Kulaku ja tema käsilase paljastamiseks aga ei olnud tingimused veel küpsed ning ei jätkunud selleks tollal veel oskust ega kogemusigi.

---

[1] E. K ü n n a p , "Juuni Võit" 1941-1966, lk.5.

Koosoleku lõpetas Mäetaguse valla täitevkomitee esimees Eduard Tinno. Ta pani igale koosolekust osavõtjale südamele asja arukalt kaaluda ning iseseisvalt otsustada. Koosoleku organiseerijail oli ilmne, et selgitustöö oli veel puudulik. Seda tuli tugevdada, sest ettevõetud üritusest ei tohtinud enam taganeda. Veel selsamal õhtul kirjutati kolhoosi asutamise mõtte algatajate poolt avaldus Eesti NSV Põllutöö Rahvakomissariaadile, et ... otsustati rajada põllumajanduslik artell ja paluti nõusolekut ja vajalikku abi.[1]

Samal õhtul tegi aga "omapoolset selgitustööd" kulak Mihkel Reisalu. Ta sumpis pool küla läbi ja võttis allkirjad, et talupojad kolhoosi astuda ei taha[2] ja saatis kaebuse maakonna täitevkomiteele, et sunnitakse kolhoosi astuma.

Ühel märtsipäeval sõitsidki Kiiklasse kohale Põllutöö Rahvakomissariaadi ja maakonna maaosakonna esindajad. Selleks ajaks oli kolhoosi astuda soovijate arv kasvanud juba neljateistkümnele peremehele. Koos nõu pidades leiti, et õigem on asuda kevadiste tööde juurde üksikult ja kolhoosi asutamine suveni edasi lükata. Põhjusi oli mitu: avaldusi kolhoosi astumiseks oli vähe, osa aktiivist, kelle õlule oleks langenud ühismajandi tegelik organiseerimine, oli parasjagu seotud teiste ülesannetega ning ka maakonna organeil polnud sel momendil võimalik konkreetset kaasabi osutada. Kontrolliti ka kaebusavaldust, mis osutus alusetuks.

1941.a. kevadkülvil abistasid uusmaa- ja juurdelõike

---

[1] E. K ü n n a p , "Juuni Võit" 1941-1966, lk.8.

[2] Arno Orasmäe suulised mälestused.

saajaid vallas organiseeritud HMLP ja Edise MTJ-i võimsad traktorid "NATI", sest üks kolhoosi organiseerijaid - Rein Sekend, oli nüüd MTJ-i traktoribrigaadi brigadir ja hoolitses tehnika saatmise eest ka oma küla põldudele.

Pärast kevadkülvi lõpetamist asuti kolhoosi tegelikule organiseerimisele. 19.juunil oli rahvamajas (rahvamaja hoone hävis sõja ajal) aktiivi nõupidamine,[1] kus jaotati ülesanded asutamiskoosoleku läbiviimiseks. Aktiiv käis Kiikla küla pere-perelt läbi tehes selgitustööd kolhoosi kasuks.[2]

21.juunil 1941, õhtupoolikul, kogunes kogu küla rahvas rahvamajja koosolekule. Koosolekust võttis osa ka V.Soo,kes nüüd töötas maakonna täitevkomitee maaosakonna juhatajana.

Kolhoosi astus 33 taluperet - ligi 9o% Kiikla küla majapidamistest.[3] Nende kasutuses oli ligi 6oo ha maad.

Üksmeelselt võeti vastu ühismajandi põhikiri. Igale kolhoosiperele otsustati jätta pool hektarit öue-aiamaad, üks lehm, üks noorveis, üks emis pörsastega ja kolm lammast.[4]

Kolhoosile nime panemiseks soovijad esitasid oma ettepanekud kinnistes ümbrikes, üheks ettepanekuks oli Arno Orasmäe poolt - "Juuni Võit".[5] Koosolek toimus just 194o.a. juunis saavutatud võidu aastapäeval. Ilma selle võiduta poleks saanud teoks ka kolhoosi asutamise möte. Seepärast oligi ühiseks arvamuseks, et ühismajandi nimeks olgu

---

1 E. K ü n n a p , "Juuni Võit" 1941-1966, lk.9.
2 A.Orasmäe suulised mälestused.
3 E. K ü n n a p , "Juuni Võit" 1941-1966, lk.9.
4 Samas.
5 A.Orasmäe suulised mälestused.

"Juuni Võit".

Märksa rohkem mõtlemist ja kaalumist nõudis esimehe ja juhatuse valik. Seda tuli esimest korda teha. Varem määrasid end mõisnik ja kulak ise, selleks andis neile õiguse nende seisus ja varandus. Nüüd tuli valida neid, kel oli rohkem teadmisi, kel oli rohkem ettevõtlikkust.

Esimeheks valiti Eduard Tinno. Juhatuse liikmeteks Tidrik ja Rudolf Tarum, August Kivil ja Oskar Ude. Revisjonikomisjoni liikmeteks valiti Jüri Tiigimäe, Johannes Alaküla ning Ruttar Veski.[1]

"Juuni Võit" oli üks suuremaid kolhoose. Kui teistel kaheksal kolhoosil oli keskmine territooriumi suurus 4oo ha,[2] siis "Juuni Võidul" oli maad ligi 6oo hektarit, ka piimakarja oli ümmarguselt 8o lehma.[3]

22.juuni hommikul toimus juhatuse koosolek. Tulid veel mitmed inimesed, kes töid avalduse kolhoosi astumiseks.[4] Juhatuse koosoleku päevakorras oli kaks küsimust; 1)brigadiride valimine, 2) heinatööde organiseerimine.

Nende küsimuste arutamisel toodi koosoleku ruumi sõja alguse teade. Kuid isegi sõja esimestel päevadel jätkus varanduse ühistamise aktide koostamine A.Orasmäe poolt.

Fašistid hukkasid Tidrik ja Rudolf Tarumi, Oskar Ude, Aleksander Muderi ja Väino Sekendi (kuueteistkümne-aastane

---

1 E. K ü n n a p , "Juuni Võit" 1941-1966, lk.11,
2 Samas.
3 Samas, lk.6.
4 A.Orasmäe suulised mälestused.

nooruk, aktiivne komnoor). Nende mälestuseks püstitati kolhoosikeskuse ette mälestusmärk. ("Juuni Võit" on ainuke kolhoos, mis taastati, ainult nüüd on ta suurem.)

Kõik esimesed kolhoosid, mis 1940-1941.aastal tekkisid Virumaal olid asutatud talupoegade vabal tahtel, mingisugust sundi selleks ei olnud. Konstitutsiooni järgi oli maakasutamise viis vaba. Hakati juba veenduma sotsialistliku suurmajapidamise eelistes.

Seda, et jää kolhooside vastu hakkas murduma näitavad edasised avaldused, mida ei jõutud rahuldada.

Narva-taguses esitati avaldus kolhoosi moodustamiseks Kuikin-kalda ja Moleitsevo küla elanike poolt. Maad oli neil 500 ha ja sealjuures hea maa. Kolhoosi soovisid kõik astuda, et paremaid saake saada ja üksikult elamisest vabaneda.[1]

Kevadkülvi eel Tudulinnas avaldas soovi kolhoosi loomiseks Eduard Mölder, kes rääkis, et osa ümbruskonna talupoegadest on selleks nõusolekut avaldanud. Tudulinna valla täitevkomitee soovitas kolhoosi asutamise edasi lükata sügise peale.[2]

Esimesed kolhoosid näitasid teed ja löid aluse põllumajanduse ümber korraldamiseks pärast söda.

---

[1] ENSV ORKA, f.R-6, nim.1, s.-ü.472, l.166,
[2] RM, käsikirjalised materjalid, nr.2213.

IV p e a t ü k k

TÖÖRAHVA HEAOLU JA KULTUURILISE TEENENDAMISE TASEME TÖUS

Edusammud rahvamajanduse alal löid suurepärased võimalused töötava rahva haridusliku taseme tõstmiseks, materiaalse olukorra parandamiseks ja rahvusliku kultuuri edasiarendamiseks.

Kehtestati kohustuslik algharidus. Koolides kaotati usuõpetus. Programmidest heideti välja materjal, mis külvas vaenu rahvaste vahel ja ülistas kodanlikku korda. Vihikute kaupa hakkasid ilmuma uued õpikud: J.Käis, Esimesed vaod I (aabits); U.Sakk, Emakeele lugemik III õppeaasta I vihik; R.Taba, Emakeele lugemik IV õppeaasta I vihik; K.Vares, Kirjandust koolile V õppeaasta I vihik; B.Reial, Kirjandust koolile VI õppeaasta I vihik; K.Mihkla, Kirjandust koolile VII õppeaasta I vihik; U.V.Sestanov, NSVL ajalugu I, I vihik; U.Sestanov, NSVL ajalugu II, I vihik jne. - ilmusid juba 1940.a. septembris-oktoobris.[1]

Virumaal oli 128 algkooli I-IV klassiga, ülejäänud olid

[1] "Punane Virumaa" nr.1, 11.okt.1940.

7-klassilised koolid, kokku algkoolidega 186 kooli.[1] Avati 14 täiendusklassi Vasknarvas, Kundas, Sallas, Väike-Maarjas, Kohtla-Järvel, Kiviõlis (vene ja eesti õppekeelega klassid) jm.[2] õpilaste arv uuel õppeaastal tõusis umbes 900 õpilase võrra.[3]

Õpetajaid oli Virumaal õppeaasta algul reservis umbes 90,[4] sest kodanlikus Eestis mees ja naine ühest perekonnast ei tohtinud korraga õpetajad olla ja tekkinud reserv olid mittetöötavad naisõpetajad. Kuid juba septembrikuu jooksul jaotati see ülejääk ja tekkis isegi mõningane õpetajate kaadri puudus. Paljudes algkoolides olid liitklassid 1.-4.-ni, mõnedes koolides isegi I-VI klassini. Suurema õpilaste arvuga koolides lahutati liitklassid õppetöö paremaks korraldamiseks. Õpetajate puudus tekkis ka sellest, et teostati ideoloogiline puhastus õpetajate hulgas. Nimelt kodanliku korra ajal oli Narvalähistele suunatud palju õpetajaid, kes olid seotud "Isamaaliiduga", et teha Nõukogude Liidu vastast propagandat. Sellised õpetajad muidugi ei olnud kõlbelised töötama nõukogude koolis.

Koolidesse tuli juurde ka pioneerijuhi koht seoses pioneeriorganisatsiooni asutamisega. Pioneerijuhtide ettevalmistamiseks korraldati kursuseid. 17.oktoobril lõppes esimene pioneerijuhtide 10-loenguline kursus, mida

---

1 "Punane Virumaa" nr.15, 8.veebr.1941.

2 "Punane Virumaa" nr.2, 14.okt.1940.

3 ENSV ORKA, f.R-1034, nim.1, s.-ü.8, l.20-21.

4 J.Seilentali suulised mälestused.

juhtisid I.Serman, A.Rakelt, A.Green ja L.Tark. Kursuse lõpetasid komnoored Helene Ardla, Tamara Möllits, Ellen Rannik, Agnes Mänd, Ernst Kakit, Hugo Eenmaa, Eerik Liim ja Roland Kullik.[1]

Järgmised pioneerijuhtide kursused korraldati 26. ja 27.oktoobril Rakveres, Väike-Maarjas, Kundas, Tudus, Kiviõlis ja Kohtla-Järvel. Teemad: 1) Pioneeriorganisatsiooni struktuur; 2) Pioneeride sümboolika ja pioneeride poliitiline kasvatus; 3) Rühma ja salga töö ja pioneeride koosoleku läbiviimine.[2] 68 inimest võtsid osa pioneerijuhtide kursustest Rakveres 4-6.jaanuarini 1941.a.[3] Komsomolikomitee suutis köik koolid varustada pioneerijuhtidega, kusjuures paljud neist olid keskharidusega kommunistlikud noored. Novembris oli juba 6o kooli juurde moodustatud pioneeriorganisatsioonid.[4]

Üleminek algkoolist keskkooli hakkas toimuma ainult teadmiste alusel. Kesk- ja kutsekoolides kaotati õppemaks töötava intelligentsi, tööliste ja talupoegade lastelt ja määrati õppemaks ainult tööta tulust elatuvate vanemate lastele.[5]

Kehvemate töötajate lastel oli võimalus keskharidust saada ka riigi toetusel.

Õppisid ka vanad töölised. Õhtukeskkoolid loodi Jõhvis,

---

1 "Punane Virumaa" nr.5, 21.okt.194o.

2 "Punane Virumaa" nr.5, 21.okt.194o.

3 "Punane Virumaa" nr.5, 13.jaan.1941.

4 "Punane Virumaa", 2o.nov.194o. nr.18.

5 N. A n d r e s e n , Haridus sotsialistlikus Eestis,lk.32. (kogumik, Eesti minevikus ja nüüd,Tallinn,1941.)

Kohtla-Järvel ja Kiviõlis. Suurim õhtukooli õpilaste arv oli Kundas - 39 töölist 17-43.eluaasta vanuses.[1] Õppetöö läbiviimist püüti abistada raadio abil, algasid kooliraadio loengud.

Puudustkannatavaile algkoolide õpilastele anti riigi poolt toetust sooja toidu näol internaatides, samuti riietuse ja tasuta õppevarustuse näol. Virumaa algkoolide õpilaste riiklik toetus suurenes 737o krooni võrra, peale riikliku toetuse olid summad ka vallavalitsustel.[2] Tapal anti näiteks pidevalt sooja toitu 42 lapsele,[3] kehakatetega varustati (jalanõud, ülikonnariie, paliturriie, pesuriie, kalossid, kleidiriie jne.) 22 last.[4]

Algas võitlus kirjaoskamatuse likvideerimise eest. Virumaal oli kirjaoskamatuid 15-5o aasta vanuses 232 inimest.[5] Nende õpetamiseks kavatseti asutada 31 õppepunkti. Suur töö kirjaoskamatuse likvideerimisel tehti ära kutsealuste ettevalmistamisel. Kutsealuste jaoks anti välja isegi spetsiaalne vene keele õpik. Kirjaoskamatud olid peamiselt kodanliku korra ajal tööjõuna sisse toodud poolakad, samuti oli kirjaoskamatuse protsent suurem Narva-tagustes valdades.

Poliitilise kirjaoskuse tõstmiseks asusid tööle poliitringid, õhtukoolid, vene keele kursused, parteikoolid,

---

1 "Punane Virumaa" nr.12, 5.nov.194o.
2 "Rahva Hääl" nr.1o3, 5.okt.194o.
3 ENSV ORKA, f.R-1799, nim.1, s.-ü.5, l.52.
4 Samas, l.71-72.
5 194o.a. ... , dokument nr.298, lk.358.

ajalooringid jne.

Oktoobris alustas Rakveres tööd parteikool. Programmis olid sellised ained nagu ÜK(b)P ajalugu - 8o tundi, üldine ajalugu - 4o t., NSV Liidu rahvaste ajalugu - 4o t. majandusgeograafia - 3o t. NSV Liidu ja Eesti NSV Konstitutsioonid - 2o t., ÜK(b)P põhikiri ja programm - 2o t. Parteikool pidi töötama kaks korda nädalas á 4 tundi ja 25o tunni jooksul programmi läbi võtma.

Parteikooli õppejõududeks olid paremad õppejõud Rakvere koolidest ja parteiliikmeskonnast, kellele korraldati 5-päevane kursus EK(b)P KK juures 8-12.oktoobrini. Instrueerimiskursuse lõpetasid lektorid Johannes Blauberg, Mikk Ambos ja Jaan Jaaska,[1] 15.oktoobril, esimesel parteikooli tööpäeval oli kuulajaid kogunenud 5o ümber. Esialgu kavatseti küll võtta ainult 4o kuulajat, kuid piirata seda arvu ei saadud, sest huvi kooli vastu oli elav. Kooli avas A.Stamm. J.Blauberg seletas kuidas loengud edaspidi toimuvad. EK(b)P Virumaa Komitee Kooli vanemaks ja abideks valiti sm-d Vilnes, Kaaret ja Sall. Esimesed loengud pidas lektor Sall.[2]

Hariduse ja kunstitööliste Rakvere osakonna algatusel algasid 18 tunnised poliithariduslikud kursused. Loengud toimusid igal neljapäeval 2 tundi järjest. Kursustest võttis osa 1o9 kuulajat. Sotsialismist luges J.Kurn, ÜK(b)P ajaloost J.Jaaska, partei programmist ja konstitutsioonist

[1] "Punane Virumaa" nr.2, 14.okt.194o.
[2] "Punane Virumaa" nr.3, 16.okt.194o.

- J.Seilental, NSVL rahvaste ajalugu tutvustas J.Blauberg, NSVL majandusgeograafiat M.Ambos.[1]

Komnoortele korraldati 2o seminari ÜLKNÜ põhikirja ja programmi õppimiseks.

Oktoobris asus Viru Maavalitsuse juures tööle poliithariduse inspektor Eduard Puumann, kes juhtis seda tööd koolide ja organisatsioonide kaudu. Valdades asusid poliithariduslikku tööd juhtima rahvamajade 5-liikmelised juhatused.[2]

9.veebruaril avati Põhja-Eesti poliitharidustöö kool Kundas, ühtlasi esimene Eesti NSV-s. Avamisest võttis osa ka Hariduse Rahvakomissar Nigol Andresen. Kooli juhatajaks määrati K.Vares.[3] 53 õpilast[4] olid pärit töölisperekondadest. Kooli 6-kuulise õppeaja jooksul anti teadmisi marksismi-leninismi alustest, konstitutsioonist, poliitökonoomiast, poliitharidustöö organisatsioonist jne. Õpetati ka eesti ja vene keelt, matemaatikat, loodusõpetust, tervishoidu, põllumajandust ja kodumajandust. Praktiliselt pidi läbi võetama poliitharidustöö meetodid, rahvamajade, klubide ja rahvaraamatukogude juhtimine. Sisseastujailt nõuti 4-klassilist haridust.

EKNÜ Rakvere osakond kohustas kõigile komnoortele osavõtu poliitilisest kasvatusest[5] (üks kuuest komsomoli-

1 "Punane Virumaa" nr.28, 14.dets.194o.
2 "Punane Virumaa" nr.9, 3o.okt.194o.
3 "Punane Virumaa" nr. 16, 11.veebr.1941.
4 "Rahva Hääl" nr.54, 1o.veebr.1941.
5 "Rahva Hääl" nr.77, 7.sept.194o.

töö ringist). Komnoortele selgitati kapitalistliku ja sotsialistliku korra erinevusi, püüti laiendada silmaringi. Esines ka vigu, näiteks Kundas hakkasid komnoored õppima K.Marxi "Kapitali".[1]

Virumaa bolševike I konverentsil 28.jaan.1941 A.Stamm oma aruandekõnes märkis, et maakonnas töötab 24 poliitringi.[2]

Paljud töölised olid huvitatud vene keele õppimisest. Kutsealustele oli vene keele õppimine kohustuslik, nende jaoks anti välja isegi spetsiaalne vene keele õpik.

Kundas töötas kaks vene keele õpperingi I.Lohk'i juhtimisel. Simunas võttis ÜMÜ poolt korraldatud vene keele kursusest osa 7o inimest jne.

Kaadri kasvatamiseks otsustati asutada 6-kuuse õppeajaga vabriku-tehase õppekoolid Virumaal Aseris, Kiviõlis, Kohtla-Järvel, Kukrusel ja Rakveres.[3] Endine Jõhvis asunud kaevanduskooli põhikursus viidi üle Kohtla-Järvele ja Kiviõlli. Kooli võeti vastu 18-aastaseid 2-aastase kaevandustöö staažiga noori. Õppetöö kestis 3 aastat. Õlivabriku osakonnas õppis 194o/41. õppeaastal 19 õpilast. Lektoriteks olid Kiviõli insenerid.[4]

Põllutöökoolidest töötasid Arkna Aianduskool, Mõdriku Kodumajanduskool, Avanduse ja Lüganuse Põllumajanduskoolid.

---

1 B. Berzini suulised mälestused.
2 "Rahva Hääl" nr.24, 29.jaan.1941.
3 194o.a. ..., dok.nr.328, lk.416-417.
4 "Punane Virumaa" nr.14, 16.veebr.1941.

Töö produktiivsuse edasiseks stimuleerimiseks, töötava rahva materiaalse ja kultuurilise heaolu tõstmiseks oli vajalik tõsta töötasu, sest palgad ei vastanud enam hindadele. Virumaal esitati korduvalt nõudmisi palga tõstmiseks. Arkna Põllunduskooli talutöölised nõudsid palga tõstmist 3o% võrra ja palgalist puhkust ühe kuu ulatuses aastas.[1] Rakvere metallitöölised nõudsid palga suurendamist 1o-15% ulatuses[2] jne.

Töötasu tõsteti esmakordselt valitsuse otsusega[3] 3.augustil 194o.a. 2o% võrra. Septembri lõpul antud ENSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrusega tõsteti tööliste ja teenistujate töötasu 3o-45%[4] ja põllutööliste töötasu 45% võrra.[5]

Peale selle anti veel täiendavaid töötasusid: emadele aja eest, mis kulub laste toitmisele; aja eest, mil on täidetud riiklikke ja ühiskondlikke kohustusi; tasu puhkuse aja eest, kes on töötanud ettevõttes vahetpidamata 11 kuud; kompensatsioon kasutamata puhkuse eest; tasu töötajaile, kes on välja komandeeritud õppeotstarbel (mitte üle ühe kuu); kommunaalhüvised ja tasuta väljaantavad produktid ning spetsiaalriietus.[6]

Töölise keskmine tunniteenistus suurenes tunduvalt:[7]

1939.a. 39,8 senti

---

[1] ENSV ORKA, f.R-1126, nim.1, s.-ü.1, l.29.
[2] ENSV ORKA, f.R-1o94, nim.1, s.-ü.2, l.1.
[3] N. K a r o t a m m , Õnnelik aasta, lk.13.
[4] 194o.a. ..., dok.nr.229, lk.288-289.
[5] Samas, dok.nr.258, lk.32o.
[6] ENSV ORKA, f.R-1828, nim.1, s.-ü.12, l.4.
[7] Tööliste sotsiaalne olukord kodanlikus Eestis ja Nõukogude Eestis,lk.23 (kogumik,Eesti minevikus ja nüüd).

194o.a.	jaanuar	39,3 senti
	aprill	41,3 "
	juuli	52,9 "
	oktoober	75,5 "

Novembris 194o.a. tuli kasutusele nõukogude rubla, kusjuures 1 kroon vastas 1,25 rublale.[1] Võeti vastu seadus, millega tugevdati võitlust spekulatsiooni ja kodanlike elementide katsete vastu ignoreerida nõukogude valitsuse samme kindlate hindade määramisel.[2]

Niisuguste sammude tulemusel tõusis kaevuritel sageli palk üle 2ooo rbl., õpetajate palgad maal köikusid vastavalt õpilaste arvule ja kooliastmele 24o-4oo rbl. vahel, linnas 27o-425 rbl. vahel.[3]

24.novembril 194o.a. andsid EKP KK ja ENSV RKN määruse, millega nähti ette 1o.novembrist töötajate töötasude tõstmine NSV Liidu teistes vabariikides kehtestatud normide tasemele.[4]

Septembrikuus, vastavalt Eesti NSV Konstitutsioonile, kaotati meeste ja naiste töötasu ebavõrdsus ühesugusel tööl.[5]

Naistele tehti terve rida teisi soodustusi, et nad saaksid korralikult töötada. Lasterikastele emadele hakati andma riiklikku abi. Avati lastepäevakodusid ja

---

1 "Punane Virumaa",nr.2o, 25.nov.194o.
2 N. K a r o t a m m , Õnnelik aasta, lk.16.
3 "Narva Tööline" nr.48, 25.nov.194o.
4 ENSV Teataja 194o nr.53, art.624.
5 194o.a. ..., dok. nr.23o, lk.289-29o.

mängumurusid. Rakveres toodi kohe esimesel päeval 6o last lastepäevakodusse, hiljem juba 1o8 last.[1] 4.märtsil avati teine lastepäevakodu, mis mahutas 5o last.[2]

Emade töö kergendamiseks ja laste koolivaheaja veetmiseks kavatseti organiseerida pioneerilaagrid. Suuremateks pioneerilaagriteks pidid olema Narva-Jõesuu, Toila ja Võsu pioneerilaagrid. Suurem osa pioneerilaagreid asusid tööle ja esimene vahetus oli söja puhkemisel paar nädalat juba kohal olnud kui laagreid evakueerima asuti.

194o.a. novembris seati sisse ka tasuta arstiabi.[3] Kuni nõukogude võimu kehtestamiseni töötas Rakvere linnas 28 arsti, neist 5 hambaarsti. Visiit arsti juurde maksis 2 krooni, kui aga arst tuli haige juurde, pidi haige tööpäeval tasuma 3 krooni, kui visiit toimus öösel või pühapäeval, siis 5 krooni.[4] Maal maksis jaoskonnaarsti visiit 75 senti. Nõukogude Virumaal püüti igati arstlikku kontrolli elanikkonna üle suurendada. Maal asusid arstijaoskonnad Haljalas, Võsul, Roelas, Kadrinal, Viru-Nigulas, Väike-Maarjas, Simunas jm. Püüti avada uusi haiglaid. Rakvere kaks erahaiglat ühendati üheks haiglaks. Endisesse saksa koolihoonesse asus tööle polikliinik, mis juurde asutati. Juurde tulid uued arstid Pabol, Fuksid, Saltzman ja Püss.[5] Plaanis oli 1941.a. asuda uue haigla

---

1 "Punane Virumaa" nr.15, 13.nov.194o.
2 "Punane Virumaa" nr.25, 4.märts 1941.
3 194o.a. ... ,dok.nr.273, lk.333.
4 "Punane Täht" nr.88, 24.juuli 1965.
5 Samas.

ehitamisele Rakveres Kadrina tee äärde. Tööle hakkas Rakvere Epidemioloogiajaam ja esmakordselt teostati massilisi kohustuslikke kaitsesüstimisi nakkushaiguste vastu.

Korraldati nn. emade kool. Kaks korda nädalas Rakvere arstid loengutel selgitasid küsimusi arstiabi andmisest, kuidas hooldada lapsi, missugused on nakkushaigused jne.[1] Töölistel sai võimalikuks kasutada puhkekodusid. Rakvere Tööliste Üldühingu juhatus otsustas Pärnu puhkekodusse saata 5 töölist.[2]

ENSV ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega seati alates 1o.novembrist 194o.a.[3] sisse riiklik sotsiaalkindlustus haiguse ja vanaduse korral. Rakveres anti esimesed pensionitunnistused kätte 1941.a. jaanuaris.[4]

Nõukogude võim võimaldas kõigile tööd. Sagedasteks nähtusteks oli nüüd hoopis tööjõu puudus, eriti metsatöödel. Algul otsiti töökohti tööbüroode kaudu, seda tegid tavaliselt need, kel ei olnud täielikku töövõimet. Kuna tööpuudust enam ei esinenud, siis tööbürood likvideeriti.[5] Korteriüür kodanliku korra ajal oli moodustanud keskmiselt 2o-3o%, mõningatel juhtudel isegi 4o% töölisleibkonna sissetulekust.

Pärast majade natsionaliseerimist moodustas üür 5-8%, üksikult elavatel töölistel ca 3% sissetulekust.[6]

---

1 "Punane Virumaa" nr.22, 25.veebr.1941.

2 ENSV ORKA, f.R-1o94, nim.1, s.-ü.1, l.5 ja 1o.

3 "Narva Tööline" nr.48, 25.nov.194o.

4 "Punane Virumaa" nr.5, 13.jaan.1941.

5 194o.a. ..., dok.nr.346, lk.442.

6 Korteriolude parandamine Nõukogude Eestis, lk.67 (kogumik, Eesti minevikus ja nüüd).

Natsionaliseeriti ja anti tööliste kasutada köik üle 17o m^2 kasuliku pinnaga majad Virumaal. 194o.a. lõpuks natsionaliseeriti Rakvere linnas 25o, Jõhvis 48, Kundas 9 ja maakonna asulates 152 maja.[1] Elamufondist ülevaate Virumaal (v.a.Narva) annab järgmine tabel.[2]

Kui palju on üldse elamiskõlbulikke elamuid 1.XII 194o.a.	4336
Kui palju on valminud uusi elamiskõlbulikke elamuid 1.XII 194o	68
Kui palju on elamuid natsionaliseeritud 1.XII 194o	996
Kui palju on elamuid pooleli arvates 1.XII 194o.a.	129

Natsionaliseeritud majade üldarv oli väike, seepärast ka kohtades, kus olid suured tööstusettevõtted, eriti Kohtla-Järvel ja Kundas valitses korteripuudus. Ülesandeks püstitati mitte vanade majade remont, kuigi seda paljud vajasid, vaid uute elamute ehitamine. Individuaalehitajatele võimaldati soodsalt laenu ja püstitati nõue, et võimalikult tähtaegselt hoone lõpetataks.

Ettevõtted asusid samuti juba 194o.a. ehitama. Kohtla-Nõmmel ehitati kaks 4-korterilist maja. Kolmas 6-korteriline maja jäi sõja alguse tõttu pooleli. Kohtlas oli oma saekaater, palgid veeti metsast talumeeste hobustega

[1] "Punane Virumaa" nr.33, 28.dets. 194o.
[2] ENSV ORKA, f.R-2, nim.1, s.-ü.41, l.2.

hoogtöökorras välja.

Kundas algas ehitus samuti 194o.a., materjal anti välja 1941.a. fondist. Plaanis oli ehitada korterikitsikuse vältimiseks 5o uut korterit[1] igaüks pörandapinnaga 5o m^2.

Kohtla-Järvel oli 1941.a. alguseks ettevötte elamutes peavarju leidnud 62%[2] töölistest, ülejäänud käisid tööl kaugemalt. Kevadel alustati 1o-korterilise maja ehitamist, samuti asuti ümber ehitama nelja 12o m^2 suurust korterit.

Paranes elanikkonna kultuuriline teenendamine, laialdaselt arenes kunstiline isetegevus.

Rakvere Teater muutus asjaarmastajate teatrist ~~kunsti~~tse-liseks teatriks. Teatri palgaline juht J. Talpsepp lavastas peamiselt A.H.Tammsaare dramatiseeritud näidendeid, nagu "Pörgupöhja uus vanapagan", "Andres ja Pearu", aga ka Kitzbergi "Libahundi" ja Ed.Vilde "Pisuhänna". Külalisetendusi käis andmas draamateater tuues külakostiks nukunäidendi "Vahva rätsep" ja M.Gorki "Pöhjas".

Rakvere Esimese Keskkooli öpilased olid agarad isetegevuslased. Nad töid lavale opereti "Silva"[3].

Näitlejatele viidi Rakveres läbi seminar, kus loengutega esinesid L.Vahtra ja J.Erm.

Kundas asutati näitering, näitejuhiks J.Mardus.

Komnoored organiseerisid agaralt isetegevust veel Rägaveres, Tudus, Kohtla-Järvel, Kiviölis jm. Kiviöli noored

---

1 "Rahva Hääl" nr.128, 4.nov. 194o.

2 "Rahva Hääl" nr.38, 14.veebr.1941.

3 B.Berzini suulised mälestused.

kurtsid, et nende rahvamaja 300 kohaga saal on liiga väike ega mahuta kõiki külastajaid.

EKNÜ Rakvere osakond moodustas vaba aja veetmiseks ringid : laul ja muusika, kehaline kasvatus, male-kabe, kirjandus ja kunst ning tehnika.

Komnoorte 14.-19. oktoobri töökava oli selline:

esmaspäev - lauluring, malering;

teisipäev - näitering;

kolmapäev - laskering, komitee koosolek, spordiring;

neljapäev - lauluring;

reede - üldkoosolek, poliitring;

pühapäev - pioneeride spordiring, spordiring, sekretäride koosolek.[1]

Kui komnoored 1.septembril tähistasid noorsoopäeva, siis sammusid kolme orkestri mängides sportlased, rahvatantsijad jt. isetegevuslased miitingule.

Puhkpilliorkestreid moodustati uusi juurde, põhiliselt tegutsesid aga vanad orkestrid.

1941.a. veebruaris avati Rakvere Muuseum, eksponaate oli seal aga vördlemisi vähe.

Kinovörk oli vähese aparaadiga ja teenindatav territoorium oli päris suur. Näiteks natsionaliseeritud "Ambla kinoteater" teenindas Simuna, Viru-Roela, Tudulinna, Iisaku, Mäetaguse, Illuka, Viru-Nigula, Haljala piirkondi.[2] Söjaväeosad oma kinoaparaatidega aitasid teenendada maaelanikkonda.

---

[1] "Punane Virumaa" nr.2, 14.okt.1940.

[2] ENSV ORKA, f.R-205, nim.1, s.-ü.13, l.47.

Rakvere linnas oli kaks paikkino. Rändkino punkte oli Virumaal 96.[1] 1941.a. jaanuaris kui kinosüsteem muudeti ülevabariiklikuks, siis ka filmidega teenendamine muutus paremaks.

Sporditegevus jätkus. Virumaa Täitevkomitee juures kinnitati kehakultuuri ja spordikomitee koosseisus H.Sirelpuu, H.Raag, E.Puuman, Karl Rauss, H.Pauska ja E.Sild.[2] Komitee töötas ühiskondlikel alustel. Palgalistena töötasid 2 instruktorit ja asjaajaja.

Kodanliku diktatuuri-aegsete spordiorganisatsioonide baasil loodi nõukoguliku struktuuriga kehakultuurikollektiivid koolide ja ametiühingute juures. Kohtla-Järvel organiseeriti töölisspordiorganisatsioon "Valgus". Kohtla-Järve I Põlevkivitööstuse direktor J.Palginõmm eraldas spordile palju summasid.[3] Kohtlajärvelased olid tugevad jalgpallis, maadluses, poksis, võttes nendel aladel osa vabariiklikest võistlustest. Jätkusid mitmesugused ennem juunipööret alanud võistlused jalgpallis, jalgrattaspordis. Maal korraldati spordipropaganda miitinguid, kus selgitati spordi tähtsust ja spordikollektiivi loomist. Kehakultuurikollektiivid organiseeriti Väike-Maarjas, Kohtla vallas jm.

1941.a. algas MOPR-i organiseerimine. Virumaal kuulusid MOPR-i komiteesse H.Atso, S.Harkmann, I.Serman, M.Reinlo, H.Eenmaa, J.Blauberg.[4] Selgitati, et MOPR-i eesmärgiks

---

1 "Punane Virumaa" nr.15, 13.nov. 194o.
2 "Punane Virumaa" nr.23, 27.veebr.1941.
3 B.Bersini suulised mälestused.
4 "Punane Virumaa" nr.23, 27.veebr.1941.

on revolutsiooni eest võitlejate moraalse toetuse, samuti ainelise toetuse ja otsese abistamise organisatsioon. MOPR teostab köikjal selgitustööd ekspluateerimise vastu.

Töörahva käsutusse oli antud köik - teadus, haridus, kunst ja seda ei tahetud kaotada. Ega Sallas rahvas naljapärast tahtnud korraldada kapitalismi matuseid, isegi kirst oli valmis tellitud.[1]

Kodanlusega seotud nimedki nimetati ümber. Rakveres Poska puiestee nimetati Kastani puiesteeks (praegune J.Gagarini puiestee), Vabaduse väljak - 21.juuni väljakuks.

Tööliste öiguste kaitsel 1917.a. langenud valge terrori ohvrid maeti austusega ühishaudadesse ja korraldati nende auks mälestusmiitinguid paljudes kohtades.

Eesti töörahva juhi Viktor Kingissepa mälestussamba jaoks andsid töölised üle Virumaa 1-2% palgast.

---

[1] "Rahva Hääl" nr.88, 18.sept.194o.

LÖPPSÖNA

194o.a. juunis alustas Virumaa rahvas teed sotsialismile-kommunismile.

Kehtestus nõukogude võim, ainus töeline töötava rahva huvide kaitsja, sest nõukogud on ainukesed massilised organisatsioonid, mis hõlmavad köiki töölisi ja talupoegi.

Vördlemisi lühikese ajaga önnestus likvideerida tööpuudus. Kui on kaotatud see köigis kapitalistlikes maades kohutava tondina töölise pea kohal höljuv koletis, siis on sellega loodud inimesele stabiilne, muretu ja rahulik elu, siis on antud inimesele väljavaade tulevikku ja loodud eeldused, et lootused tulevikule täituvad.

Töötav rahvas sai enda kätte võimsad vahendid enda majanduslikuks vabastamiseks - pangad ja tööstusettevötted. Sellega olid loodud tingimused majanduse kiireks arenguks sõpruses ja koostöös NSV Liidu vennalike rahvaste peres.

Ka maaproletaarlase ellu töi nõukogude võim kindlustunde, sest kui maatamees tahtis maad, siis ta sai selle. Peale selle sai ta lahti võlakoormast, sai odavat jõusööta, põllurammu, odavat traktorikündi ja tasuta veterinaarabi.

Kurnajatel ega nende käsilastel ei olnud enam kohta ei

töötava talurahva ega tööliste hulgas.

Tööliste ja talurahva liit, mis on objektiivselt vajalik kõigile maadele ja rahvastele, kes asuvad sotsialistliku revolutsiooni ja kommunistliku ühiskonna ülesehitamise teele, hakkas kujunema kindlaks ja kestvaks.

Sotsiaalne revolutsioon 194o-1941.a. Virumaal ja kogu Eesti NSV-s teostati maa töölisklassi ja talurahva poolt Kommunistliku Partei juhtimisel, seda ei teostatud tellimuse peale ega surutud rahvale peale väljaspoolt.

Fašistliku Saksamaa reeturlik kallaletung katkestas pikaks ajaks rahuliku ülesehitustöö. Peale seda tuli veel aastaid ravida sõja poolt löödud haavu. Kuid endise Virumaa töötav rahvas jätkas visalt alustatud teed, kuigi nüüd juba soodustatud olukorras, sest NSV Liidu Valitsus osutas erilist tähelepanu Baltivabariikide majanduse arendamisele.

Vaatame nüüd mõne iseloomustava näitega, kuidas on täitunud Virumaa töötava rahva unistused sotsialismilt kommunismile ülemineku perioodil endisel Virumaa territooriumil.

Põlevkivi kaevandamine on põhjalikult muutunud. Kirka ja labida asemel oli 1964.a. põlevkivibasseini kaevandustes 126 soonimismasinat, 142 võimsat laadimismasinat. Kärude asemel töötas 371 transportööri ja hobuste asemel 166 kiiret elektrirongi. Põlevkivi rikastamise ehk paekivi eraldamise töid hakkasid tegema rikastamisvabrikud.[1]

---

[1] Ü. J e r e t , Mööda tööstuslikku Põhja-Eestit, lk.24.

Kiviõlis toodetakse peale õli ja gaasi veel keemiatsehhis parkainet päevas 2-2,5 t ja liimi DFK-8, mille päevatoodanguga võib katta umbes 6000 m^2 põrandapinda parketiga.[1] Formaliinitsehhis valmistatakse karbamiidvaike, mis võivad isegi metalli asendada. Edaspidi hakatakse tootma sünteetilisi pesemisvahendeid, mis pesemisvõimelt ületavad kaks korda tavalise seebi omadused, hinnalt aga kaks korda odavamad.[2]

Kohtla-Järve gaasijuhtmed ulatuvad juba aastaid Tallinnasse ja Leningradi ja aastatel 1967-68 jõuab gaasijuhe ka Tartusse, Rakverre, Tamsallu, Rakkesse, Jõgevale.[3]

Kohtla-Järvel ehitatakse lämmastikväetiste tehast,mis 1967.a. hakkab andma toodangut, projekteeritud võimsuse saavutab tehas 1968.a.

Põlevkivibituumen, mida valmistasid Kohtla-Järve tehased esimesel nõukogude võimu taaskehtestamise aastal, on tootmises asendunud elektroodkoksiga, mis sulatab metalle Tallinnas, Leningradis ja Moskva tehastes. Elektroodkoks on Kohtla-Järve kombinaadi üheks rentaablimaks põlevkivikeemia tooteks.

Kohtlasse on ehitatud ainulaadne mineraalvatitehas NSV Liidus, aga ka kogu maailmas, sest ta kasutab toorainena põlevkivikoksi.

Juba üks 1968.a. käiku minev karjäär nr.2 Jõhvi lähe-

---

[1] Ü. J e r e t , Mööda tööstuslikku Põhja-Eestit, lk.28.
[2] Samas, lk.3o.
[3] Samas, lk.33.

dal hakkab andma 1,6 miljonit tonni põlevkivi aastas.[1]

Ka ehitusmaterjalide tehased kasutavad põlevkivisaadusi. Ahtme Ehitusmaterjalide Kombinaat valmistas juba 1964.a. põlevkivituhast ja liivast ligi 26 ooo kuupmeetrit suurpaneele.[2]

Aseri Keraamikatehas annab ehitajatele täis- ja kärgtelliseid, mida on kasutatud Moskva Riikliku Ülikooli, Balti Soojuselektrijaama, Narva Hüdroelektrijaama jt. suurehituste püstitamisel. Edaspidi tehas spetsialiseerub drenaažitorude valmistamisele.

Kunda tsemenditehas "Punane Kunda", mis annab aastas 95o ooo t tsementi[3], toodab ka väärtuslikku katusematerjali-eterniiti, iga päev 1oo ooo tingplaati. Samuti on "Punane Kunda" hakanud valmistama põlevkivituhk-portland tsementi, mis kiiremini kivistub.

Lähematel aastatel saab Püssi elektrijaam endale naabriks söödapärmi tehase, mis hakkan andma 14 ooo t söödapärmi[4] puidutööstuse jäätmetest.

197o-ndate aastate algul, kui valmib Uus Balti Soojuselektrijaam, siis toodavad kaks Balti elektrijaama 17--18 miljardit kilovatt-tundi elektrienergiat.[5]

Ka Virumaa keskus Rakvere on oma palet muutnud, nüüd on siin tunduvalt tõusnud tööstuse erikaal. Rakvere Kau-

---

[1] Ü. J e r e t , Mööda tööstuslikku Põhja-Eestit, lk.55.
[2] Samas, lk.63.
[3] O. L a n d b e r g , Rakvere radadel, lk.1o5.
[4] Ü. J e r e t , Mööda tööstuslikku Põhja-Eestit, lk.31.
[5] Samas, lk.1o4.

bandusliku Inventari Tehases valmistatakse kaupluste sisustust, tsehhi toodangut võib leida tervest Nõukogude Liidust. Külmutusseadmete tsehhis toodetakse igal aastal enam kui tuhat külmutusletti ja -kappi.[1] Möödunud aastal rajati juurde ~~Tarbekeemia Koondise "Flora"~~ tehase „Võrmä" 7. tsehh.

Rakvere külje all asub NSV Liidu üks suurematest - Tõrma Karusloomakasvatus, mille vastvalminud söödaköök meenutab mõne tehase tsehhi või laboratooriumi. Loomade arv ulatub tuhandetesse, üksnes mitmes värvitoonis naaritsaid on 2 ja pool tuhat.[2]

Paar näidet põllumajandusest. Kui võtta Virumaa tuumikuks praegune Rakvere ja Kohtla-Järve rajoon, siis asub endisel Virumaa territooriumil nüüd 44 kolhoosi ja 30 sovhoosi.

Töeliseks näidiseks, kuidas võib areneda sotsialistlik suurpõllumajandus, on Vinni Näidissovhoos. Siin saadakse saakideks keskmiselt 36 tsentnerit teri ja 175 tsentnerit kartuleid hektarilt. Iga aastaga annab sovhoos riigile üha rohkem piima ja liha. 1964.a. ulatus majandi kasum kolmesaja kolmekümne tuhande rublani.[3] Kulutada toodangu-ühikule vähem, samal ajal maksta töölistele kõrgemat tasu - see on vinnilaste eesmärk tööviljakuse tõstmisel. Rühvelkultuuride kasvatamine, laudasisesed tööd loomade eest

---

[1] O.L a n d b e r g , Rakvere radadel, lk.64.
[2] Samas, lk.79.
[3] Samas, lk.81.

hoolitsemisel on mehhaniseeritud. Vili koristatakse kombainidega, põhk pannakse kokku ja veetakse ära masinatega.

Vaevalt kaks kilomeetrit Vinnist eemal asub Eduard Vilde nimelise kolhoosi keskus. Maad pole siin paremad kui teistes ühismajandites. Ometi on siin kolhoosnikute keskmine töötasu suurem kui linnatöölise palk. Peale eeskujulikult mehhaniseeritud loomalautade ja sigalate on kolhoosil oma karusloomafarm, tärklisetööstus, puidutööstus ja praegu ehitatakse oma kalakasvatusmajandit. 1964.a. oli kolhoosi sissetulek 2 miljonit rubla, sellest puhastulu 760 ooo rubla.[1]

Võiks loetleda veel palju saavutusi, mida endise Virumaa töötav rahvas on saavutanud. Need oleks olnud aga mitmekordsed, kui poleks olnud fašistliku Saksamaa reeturlikku kallaletungi, mis 1941.a. katkestas rahuliku ülesehitustöö.

---

[1] O. L a n d b e r g , Rakvere radadel, lk.84.

РЕЗЮМЕ

Автор дает краткий очерк о территории, полезных ископаемых, почве хозяйственном и политическом значении Вирумааского уезда, а также периодическое разделение первого года совётской власти. 1 глава.

Началось организационная работа Вирумааского Партийного Комитета. Во время 1У съезда ЭК/ б/П было 2оо членов партии в Вирумаа.

Рабочие вступили в профсоюзы, например в Кунде выросло число членов профсоюзов с июня до сентября месяца с 4оо до 9оо.

Крестьяне объединились в местные комитеты профсоюзов сельских рабочих.

Во время 1У съезда ЭК/б/П в Вирумааском уезде было 8оо комсомольцев и 212о пионеров. В предвыборной кампании в Государственную Думу начал образовываться союз между рабочими и крестянами.

Реорганизовали волостные правления в волостные исполкомы, образовали новый суд итд.

Возникли условия для экономического построения свободного советского общества.

11 глава.

Автор дает сводку о промышленности в Вирумааском уезде

в последние годы буржуазной диктатуры.

В августе 1940 года национализировали в Вирумаа 26 больших предприятий и банки, потом и остальные промышленные преприятия, большинство торговых учреждений по охране здоровья итд.

Этими предприятиями начали руководить комиссары и директора, которым рабочие доверяли.

Рабочие могли работать свободно, повышалась производительность труда. Росло и число рабочих и продукция промышленности. Поэтому увеличили в начале 1941 года план производства сланцевой промышленности. Для повышения производства при старой установке начали использовать социалистическое соревнование, рационализацию. Соцсоревнование охватило все виды производства. В результате первого соцсоревнования в Кохтла-Ярве продукция сланца увеличилось на 240%. При помощи соцсоревнования боролись и за улучшение рабочей дистциплины. Для воспитания кадров устроили курсы техминимума.

Уже в 1941 г. производство сланца должны были увеличить на 42%. По плану первой пятилетки разширялось бы производство горючего сланца 5-6 раз, по плану построили бы 10 новых сланцепереработающих заводов, 14 новых шахт.

111 глава.

Краткий обзор сельскохозяйственного развития и социальных прослоек в конце буржуазной диктатуры.

Земельная реформа в Вирумаа дала свою землю 2324 безземельному и прирезки 2708 малоземельному крестьянину. Крестьянам выдали ссуды в сумме 1 миллион рублей. В Вирумааском

уезде начали работать 3 машино-тракторных станции и 33 прокатных пункта, где можно было использовать лошадей и инвентарь.

Крестянам продали концентрированный корм, минеральные удобрения, и так как грубого корма не хватало, привозили его из других уездов республики в добавку 300 центнеров.

В ходе земельной реформы образовали совхозы. В марте 1941 года большинство маленьких совхозов было объединено в три соединенных совхоза Вао, Виру и Йыхви.

Крестьяне добровольно объединились в 5 колхозов 1940-1941 гг.:"Красная Нива", "Красная Комаровка", "Новый Путь", "Светлый Путь" и "Июньская Победа".

1У глава.

Число учащихся в школах увеличилось. Школьникам выделяли государственное пособие. Начали борьбу против неграмотности /неграмотных было в Вирумаа 232 человека/.

В Вирумаа было 24 политкружка, кроме этого вечерние школы, партийные школы, курсы для учебы русского языка. Для подготовки кадров основывали фабрично-заводские школы в сланцевом бассейне.

Зарплата повышилась на 30-45%. Художественная самодеятельность и спорт могли свободно развиваться.

Заключение.

Автор дает на нескольких примерах обзор развития промышленности и сельского хозяйства на территории прежнего уезда Вирумаа в эпоху перехода от социализма к коммунизму.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

I Marksismi-leninismi klassikud.

L e n i n , V.I., Kuidas organiseerida võistlust. Teosed, 26.kd., Tallinn, 1954.

L e n i n , V.I., Moskva parteitöötajate koosolek 27.nov. 1918. Teosed, 28.kd., Tallinn, 1955.

L e n i n , V.I., Teise Ülevenemaalise talupoegade saadikute kongressi poolt talurahvale saadetava üleskutse projekt. Teosed, 26.kd., Tallinn, 1954.

II Arhiivmaterjalid.

ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riikliku Keskarhiivi fondid

R- 6 ENSV Põllutöö Rahvakomissariaat

R- 9 ENSV Kergetööstuse Rahvakomissariaat

R- 12 ENSV Kohaliku Tööstuse Rahvakomissariaat

R- 2o5 Töölis-Talupoegade Miilitsa Rakvere osakond

R- 275 Sovhooside Peavalitsus

R- 1o34 Viru Maavalitsus

R- 1o94 Väikelinna Tööliste Üldühingu Rakvere osakond

R- 1126 Üleriikliku Maatöörahva Ühingu Rakvere osakond

R- 1799 Tapa Linnavalitsus

R- 1819 Rägavere Vallavalitsus

R- 1828 Virumaa Tööstuskombinaat

Rakvere Rajoonidevaheline Muuseum

Käsikirjalised materjalid inv.nr. 2099 ja 2213.

III Publitseeritud dokumendid ja teatmeteosed

1940.a. sotsialistlik revolutsioon Eestis, dokumente ja materjale, Tallinn, 1960.

Riigi Teataja 1940.

ENSV Teataja 1940.

IV Monograafiad, dissertatsioonid, diplomitööd ja muu kirjandus

B r a n d t , E., Võrdne võrdsete hulgas, Tallinn, 1966.

Eesti minevikus ja nüüd, kogumik, Tallinn, 1941.

J e r e t , Ü., Mööda tööstuslikku Põhja-Eestit, Tallinn, 1965.

K a h k , J., Eesti talurahvas teel sotsialismile, Tallinn, 1965.

K a r o t a m m , N., Õnnelik aasta, Leningrad, 1944.

K ü n n a p , E., "Juuni Võit" 1941-1966, Tallinn, 1966.

K u t s a r - Z a b r o d s k a j a , S., Eestimaa Kommunistlik Partei 1940.a. sotsialistlikus revolutsioonis, Tallinn, 1960.

L a n d b e r g , O., Rakvere radadel, Tallinn, 1966.

L a u s m a , H., Viru maakonna põllumajandus kodanliku

Eesti perioodil, diplomitöö, 1964.

L i i v i k , E., Nõukogude võimu taaskehtestamine Virumaal 194o.a., diplomitöö, 1963.

T i i d o , H., Nõukogude maareform Eestis, Tallinn, 196o.

К у з н е ц о в, Д.Т., Очерки развития сланцевой промышленности Эстонской ССР, Ленинград, 196o. 5o лет сланцедобывающей промышленности Эстонской ССР, сборник, Tallinn, 1961.

В а с ь к , А.А., Революционные преобразования в Советской Эстонии в 194o-1941 гг., dissertatsioon, Moskva, 1962.

V Perioodika

Ajaleht "Virumaa Teataja" 194o.

Ajaleht "Punane Virumaa" 194o, 1941.

Ajaleht "Narva Tööline" 194o, 1941.

Ajaleht "Rahva Hääl" 194o, 1941, 1955.

Ajaleht "Punane Täht" 1965, 1966.

Ajakiri "Bolševik" 1941, nr.1-3.

VI Suulised allikad.

Mälestusi jagasid Johannes Seilental, Otto Milder, Arno Orasmäe, Boris Berzin, Bernhard Tinnuri, Alfred Valdsak, Rein Sekend.

SISUKORD

SISSEJUHATUS ..... Lk. 2

I ptk. UUE VÕIMUAPARAADI LOOMINE JA RAHVAHULKADE ORGANISEERIMINE KUI RAHVAMAJANDUSE SOTSIALISTLIKU ÜMBERKORRALDAMISE EELTINGIMUS 8

II ptk. VIRUMAA TÖÖSTUSE ARENG

1. Tööstuse natsionaliseerimine ja edasine kiire kasv 24
2. Sotsialistlik töövõistlus 39
3. Esimene viisaastak põlevkivitööstuses ... 5o

III ptk. PÕLLUMAJANDUSE ARENG VIRUMAAL ESIMESEL NÕUKOGUDE VÕIMU AASTAL 55

1. Maareformi käik 55
2. Võitlus põllutööde eduka teostamise ja põllumajanduse mehhaniseerimise eest 66
3. Sotsialistlik sektor põllumajanduses 78

IV ptk. TÖÖRAHVA HEAOLU JA KULTUURILISE TEENINDAMISE TASEME TÕUS 93

LÕPPSÕNA 1o9

REZÜMEE 115

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS 118